

MISKOLCI JOGI SZEMLE

V. ÉVFOLYAM * 2010 * 1. SZÁM

www.mjz.uni-miskolc.hu

MISKOLCI JOGI SZEMLE 2010/1.

Tanulmány

Radnay József

A munkaező-kölcsönzés egyes kérdései

Angyal Zoltán

Légi közlekedési alapgalmak az Európai Bíróság esetjogában

Leszkoven László

Törvényi engedmény és késedelmi kamat

Paulovits Anita

A jogerő kérdése a perjogtudományban és a közigazgatásban

Kasza Péter Ferenc

Az egyablakos ügyintézés modelljei

Mádi Sarolta

A kockázattértékelés és kockázatbecslés jelentősége a munkabiztonság területén

Jakab Nóra

A cselekvőképesség elméleti háttéréről és a szellemi egészség jogáról

Újvári Emese

A hitelező kereseteinek engedményezése a teljesítő fideiussorra

Csatlós Erzsébet

Az egyoldalú állami aktusok nemzetközi jogi helyzete

Memória

Szászy-Schwarz Gusztáv

A jogi helyzetek

ISSN 1788-0386

Bíbor Kiadó

Miskolci Jogi Szemle a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata

A szerkesztőbizottság elnöke Dr. Bragyova András, DSc

A szerkesztőbizottság titkára Dr. Angyal Zoltán, PhD

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Barzó Tímea, PhD; Dr. Csák Csilla, PhD; Dr. Erdős Éva, PhD; Dr. Paulovics Anita, PhD; Dr. Péter Orsolya, PhD; Dr. Róth Erika, PhD; Dr. Sály Pál, PhD; Dr. Váradi Erika, PhD; Dr. Wopera Zsuzsa, PhD; Dr. Asztalos Zsófia; Dr. Kazuska Melinda, Dr. Mélypataki Gábor, Soltész Blanka, Bíró István

A Tanácsadó Testület tagjai Dr. Angyal Zoltán PhD (ME); Dr. Balogh Elemér, dr. habil. (SZTE); Dr. Balogh Zsolt György, PhD (PTE); Dr. Barta Judit, PhD (ME); Dr. Barzó Tímea, PhD (ME); Dr. Bánrévy Gábor, professor emeritus (PPKE); Dr. Bárd Károly, PhD (CEU); Dr. Besenyei Lajos, dr. habil. (SZTE); Dr. Bíró György, dr. habil. (ME); Dr. Bócz Endre, PhD (KGRE); Dr. Boytha György dr. habil. (PPKE); Dr. Csécsy György, dr. habil. (ME); Dr. Deák Dániel, dr. habil. (BCE); Dr. Farkas Ákos, dr. habil. (ME); Dr. Földi András dr. habil. (ELTE); Dr. Gedeon Magdolna, PhD (ME); Dr. Görgényi Ilona, dr. habil. (ME); Dr. Holló András, PhD (ME); Dr. Horváth Tibor, Prof. Em. (ME); Dr. Jacsó Judit, PhD (ME); Dr. Jakab Éva dr. habil. (SZTE); Dr. Józsa Zoltán, PhD (SZTE); Dr. Kajtár István, dr. habil. (PTE); Dr. Kalas Tibor, dr. habil. (ME); Dr. Karácsony András, dr. habil. (ELTE); Dr. Károlyi Géza, PhD (DE); Dr. Kerezsi Klára, PhD (ORKI); Dr. Király Tibor, dr. habil. (ELTE); Dr. Kormos Erzsébet, PhD (ME); Dr. Kovács Péter, dr. habil. (ME); Dr. Lévy Miklós, dr. habil. (ME); Dr. Lévyayné dr. Fazekas Judit dr. habil. (ME); Dr. Lőrincz József, PhD (ELTE); Dr. Mátyás Imre, PhD (ME); Dr. Miskolczi Bodnár Péter, dr. habil. (ME); Dr. Mezey Barna, dr. habil. (ELTE); Dr. Nagy Ferenc, dr. habil. (SZTE); Dr. Nagy Marianna, PhD (ELTE); Dr. Nochta Tibor, PhD (PTE); Dr. Nyitrai Péter, PhD (ME); Dr. Papp Tekla, PhD (SZTE); Dr. Pásztorné dr. Erdős Éva, PhD (ME); Dr. Prugberger Tamás, dr. habil. (ME); Dr. Rácz Zoltán, PhD (ME); Dr. Radnay József, dr. habil. (PPKE); Dr. Sántha Ferenc, PhD (ME); Dr. Sály Pál, PhD (ME); Dr. Simon István, PhD (ELTE); Dr. Stipta István, dr. habil. (ME); Dr. Szabadfalvi József dr. habil. (ME); Dr. Szabó Imre, PhD (SZTE); Dr. Szabó István, dr. habil. (PPKE, ME); Dr. Szabó Miklós dr. habil. (ME); Dr. Takács Albert, PhD (ELTE); Dr. Takács Péter, dr. habil. (ELTE); Dr. Torma András, dr. habil. (ME); Dr. Tóth Mihály, dr. habil. (PTE); Dr. Várnay Ernő, dr. habil. (DE); Dr. Vass János, PhD (ELTE).

A szerkesztőbizottság Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar H-3515 Miskolc-Egyetemváros www.mjsz.uni-miskolc.hu E-mail: jogi.szemle@gmail.com

Kiadja Bíbor Kiadó, Miskolc

HU ISSN 1788-0386

MISKOLCI

JOGI SZEMLE

A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata

5. évfolyam

2010

1. szám

Az egyoldalú állami aktusok nemzetközi jogi helyzete Csatlós Erzsébet*

1. Bevezetés

A nemzetközi jog színterén egyre gyakrabban jelennek meg egyoldalú állami aktusok, és ezzel együtt számos kérdés merül fel ezeknek a nemzetközi jogforrások között esetlegesen elfoglalt helyével kapcsolatosan, hiszen a jogbiztonság fenntartása és biztosítása közös érdeke az államoknak. Mi történik azonban, ha nemzetközi síkon mindez nem érvényesülhet, mert nincs megfelelő nemzetközi jogi szabályozás egy kérdésre? Jogosultak a szabályozatlan problémával érintett államok egyoldalú belső jogi aktussal rendezni a helyzetet azáltal, hogy ezzel idegen államokra rónak tevőleges vagy nem tevőleges kötelezettséget? Egyre gyakrabban fordul elő, hogy az államok egyoldalú aktusokkal próbálják a kölcsönös bizalom és a jóhiszeműség elvének fényében alakítani a nemzetközi kapcsolataikat, emiatt fontos lenne *erga omnes* jelleggel tisztázni, hogy milyen nemzetközi jogi szabályozás alá esnek ezek az aktusok.

Egyoldalú állami aktus alatt általában olyan egyértelmű állami akaratnyilatkozatot értünk, amely nemzetközi síkon joghatás kiváltása céljából jött létre.¹ A rómaiak korában az egyoldalú állami aktusok semmilyen jogi relevanciával nem bírtak, és ez a nézet egészen a 16. századig tartotta magát, amikor *Grotius* az ígéretet, mint olyan jognyilatkozatot, amely az azt tevő államot köti, a címzett államot pedig az ígéretben foglaltak követelésére jogosít fel, kötelezettségek forrásaként deklarálta.² *Jellinek* szintén támogatta a *promissum implendorum obligatio* koncepcióját az állami önkorlátozás elméletének kidolgozásakor. Szerinte ebben gyökerezik a nemzetközi szerződések jogi alapjául szolgáló elmélet. Álláspontja szerint az államok jogi kötelezettsége az állami egyoldalú akaratnyilatkozat függvénye, kizárólag ezúton korlátozható az állam tevékenységének szabadsága. Ezzel tulajdonképpen elveti a *pacta sunt servanda* elvének alkalmazását, tekintve, hogy ezen elv fényében az összes szerződő fél kollektív akarata adja a jogi kötelezettség alapját. Az első jogtudós, aki a nemzetközi jog síkjára terelte az állami egyoldalú aktusokat, az

* Phd-hallgató, Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Nemzetközi Jogi és Európa-jogi Tanszék.

¹ Fifth report on unilateral acts of States by Victor Rodríguez Cedeño, Special Rapporteur, ILC 54th session, U.N. Doc. A/CN.4/525., 51. pont.

² Grotius, Hugo: *A háború és béke jogáról*. Pallas Stúdió-Atraktor Kft, Budapest, 1999.II. könyv XI. Fejezet,

italiai *Anzilotti* volt. *Anzilotti* elmélete elismerte az ilyen fajta aktusok nemzetközi kapcsolatokban játszott szerepét azon az alapon, hogy állami akaratot testesítik meg. Ennek megfelelően az egyoldalú állami aktusok között megkülönböztetett elismerést, értesítést, tiltakozást és joglemondást, és felhívta a figyelmet a különböző kategóriákra vonatkozó speciális jellemzőkre.³

Napjainkban számos szerző – elsősorban a Nemzetközi Bíróság 1974-ben hozott nukleáris kísérletek ügyében hozott ítéletei nyomán –, elismeri az állami egyoldalú aktusok nemzetközi kötelezettségforrások között elfoglalt helyét.⁴

Nemzetközi síkon a gyorsan változó politikai, gazdasági technológiai viszonyok közepette az államok gyakran alkalmaznak egyoldalú aktusokat joghatás kiváltása céljából. Számos formában nyilvánulnak meg, és amelyek már nemcsak jogtudósok elemzésének tárgyául szolgáltak, hanem nemzetközi bírói fórumok is visszatérően foglalkoztak azok nemzetközi jogban játszott szerepével. Fontos lenne egy jogilag letisztázott, *erga omnes* szabályozást felállítani az egyoldalú aktusok nemzetközi jogi helyzetének vonatkozásában elsősorban azok jogforrások között elfoglalt helyét tekintve, hiszen a jogbiztonság, az államok közötti kapcsolatba vetett bizalom megőrzése, erősítése is megköveteli ennek létét. Mindezidáig azonban nem született ilyen szabályozás, annak ellenére, hogy az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottsága nem sokkal a felállítását követően, 1949-ben a napirendjére tűzte a kérdést,⁵ az effektív munka azonban csak 1996-ban kezdődött meg. A Bizottság célja a nemzetközi jog fejlődésével lépést tartó kodifikáció megvalósítása volt, amelynek során egységesítette a nemzetközi bírói fórumok, elsősorban az Állandó Nemzetközi Bíróság és a Nemzetközi Bíróság gyakorlatát, a vonatkozó jogirodalmi álláspontokat – amely igen csekély, és gyakorlatilag a felszín kapargatására szorítkozik – valamint az ezt tükröző állami gyakorlatot.⁶ A közel tízéves munka eredményeképpen egy tervezet született, amelyből ugyan nem született egyezmény, nem *erga omnes* jellegű, azonban mindenképpen igazodási pontként szolgálhat, mint a fennálló szokásjog kodifikációja, a tanulmány célja pedig ennek áttekintése.

2. Az államok egyoldalú aktusainak nemzetközi jogi helyzete

Tekintettel arra, hogy az egyoldalú állami aktusok és a nemzetközi szerződések közös jellemzője, hogy mindkettő az állami akarat megnyilvánulása, ezért a nemzetközi szerződések jogi helyzetének tisztázására kidolgozott rendszer alkalmas arra, hogy azt az egyoldalú aktusok elemzésekor is vezérfonalként kövessük.

³ Degan, Vladimir.: *Developments in International Law: Sources of International Law*, Martinus Nijhoff Publishers, The Netherlands, 1997. 259. o.

⁴ *Uo.* 262. o.

⁵ *Survey of International Law in Relation to the Work of Codification of the International Law Commission*. U.N. Doc. A/CN.4/1/Rev.1. 10 February 1949. 22. o.

⁶ *North Sea Continental Shelf cases (Federal Republic of Germany/Netherlands)* Sorensen ad hoc bírósági különvéleménye [1967] I.C.J. Rep. 3. 242-3. o.; Shaw, Malcolm N.: *International Law*, Cambridge University Press, 2003. 114. o.; Report of the International Law Commission on the work of its forty-ninth session, GA Res. A/52/156 (1998), 3.o. 8. pont.

2.1. Az egyoldalú állami aktusok fogalma. Egyoldalú állami aktus alatt általános jelleggel olyan állam által alkotott akaratnyilatkozatot érthetünk, amelynek a célja, hogy nemzetközi síkon joghatást idézzon elő.⁷ Számos szerző szinonimaként használja az egyoldalú jogi aktus fogalmát és az egyoldalú deklarációt.⁸ Érdemes megjegyezni, hogy az egyoldalú deklaráció fogalmát a Nemzetközi Jogi Bizottság számos korábbi munkájában elsősorban a szerződések jogával kapcsolatosan használta. A deklaráció szó önmagában helytálló az egyoldalú aktusokkal kapcsolatosan olyan tekintetben, hogy azok deklaráció útján is megvalósulhatnak, azonban a deklaráció szó olyan eseteket is lefedne, amelyek nem eshetnek az egyoldalú állami aktusok kategóriája alá. Ez utóbbi ugyanis elnevezéstől, tartalomtól, joghatástól függetlenül a deklaráció valamilyen eszközén keresztül manifesztálódik, ezért az egyoldalú aktusok jogi megítélésakor a deklaráció szót, mint terminológiát mellőzzük.⁹ Tekintettel arra, hogy ez idáig egyetlen *erga omnes* nemzetközi jogi jogforrás sem határozta meg a fogalmát, ezért az egyoldalú aktusok jellemzésén keresztül határozható meg a rendszertani helyük.

2.2. Az egyoldalú aktusok általános megközelítése és az elhatárolási kérdések. Az egyoldalú aktusok köréből kizárható néhány olyan állami akaratnyilvánítás, amelyek formailag ugyan egyoldalúak, de természetüknél fogva nem tartoznak a szigorú értelemben vett egyoldalú aktusokhoz.¹⁰ Ilyennek minősülnek a nemzetközi jog más alanyainak akaratnyilvánításai, főként a nemzetközi szervezetek, bírói fórumok aktusai, vagyis a nemzetközi jogot sértő cselekmények köre mind kiesik a vizsgálatunk tárgya alól. Az államok magatartásukon vagy akaratnyilatkozatukon keresztül vesznek részt a nemzetközi közéletben, azonban az ilyen jellegű egyoldalú megnyilvánulások sokszor tartalmukat és céljukat tekintve sem egyértelműek és gyakorlatilag annyira különbözőek lehetnek, hogy nem lehet őket rendszerbe sorolni. Leginkább a hallgatás formájában megnyilvánuló aktusokra jellemző a bizonytalanság: hallgatólagosan ugyanis lehet jogot szerezni, kötelezettséget elismerni, akár jogot átruházni is – *qui tacet consentire videtur*. Ugyanígy kifejezhet legitimitációt vagy éppen ellenkezést (*qui tacet negat*). A jogirodalmi álláspontok egy része szerint a hallgatólagos jelleggel kifejezett, egyoldalú akaratnyilatkozatokat nem lehet jogi aktusoknak tekinteni, mindemellett a hallgatást sem lehet aktusként, vagy autonóm akaratnyilatkozatként aposztrofálni, ezért rendszertanilag nem tekinthetők egyoldalú jogi aktusnak.¹¹

A *notifikáció* szintén nem tekinthető klasszikus értelemben vett egyoldalú aktusnak tekintettel arra, hogy formailag ugyan egyoldalú, azonban joghatás kiváltására nem *per se* képes, hanem egy megelőző, másik normára épül, kizárólag azzal

⁷ Ninth report on unilateral acts of States By Víctor Rodríguez Cedeño, Special Rapporteur. ILC 58th session, U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 137 pont.

⁸ Second report on unilateral acts of States By Víctor Rodríguez Cedeño, Special Rapporteur. ILC 51th session, U.N. Doc. A/CN.4/500, 45. pont.

⁹ Fifth report on unilateral acts of States By Víctor Rodríguez Cedeño, Special Rapporteur, ILC 54th session, U.N. Doc. A/CN.4/525., 51. pont.

¹⁰ First report on unilateral acts of States By Víctor Rodríguez-Cedeño, Special Rapporteur, ILC 50th session, U.N. Doc. A/CN.4/486., 23. pont.

¹¹ U.N. Doc. A/CN.4/486, 48-53. pont.

szoros összefüggésben értelmezhető a jogi relevanciája. A gyakorlatban a notifikáció egy olyan aktus, amely során egy államot valamilyen tény, körülmény vagy esemény létéről értesítenek, amelynek a címzett állam vonatkozásában jogi hatása van.¹² A Nemzetközi Jogi Bizottság álláspontja szerint a notifikáció nem tartható a szigorú értelemben vett jogi aktusok közé, mivel sem jogot, sem kötelezettséget nem keletkeztet, és kizárólag egy már korábban felvállalt kötelezettséghez kapcsolódik, ahogy azt a mandátumok notifikációjának ügyében hozott ítéletben is láthattuk.¹³ Ezen túlmenően a Nemzetközi Jogi Bizottság minden olyan állami aktust kizár az egyoldalú aktusok köréből, amelynek nem közvetlen célja a joghatás kiváltása. A következőkben néhány ilyen jellegű problémát részletezek.

2.2.1. Nemzetközi szervezetek egyoldalú aktusai. Az állami szuverenitás körében a nemzetközi szervezetekre ruházott hatásköröknek megfelelően az adott szervezet által hozott döntések nyilvánvalóan képesek joghatás kiváltására,¹⁴ azonban ezek nemzetközi jogi relevanciája nem mérhető a szigorú értelemben vett egyoldalú aktusokhoz, hiszen ezek a döntések – jellegüknél fogva – kivétel nélkül a szervezetet létrehozó államok előzetes felhatalmazásán alapulnak, éppen ezért azok joghatása és a címzettek köre is pontosan meghatározott.

2.2.2. Politikai kijelentések. Az egyoldalú állami aktusok körét szükségképpen meg kell különböztetni az állam politikai megnyilvánulásaitól, állásfoglalásaitól. Ezen utóbbi aktusok nyilvánvalóan más államokkal kapcsolatos viszonyokat érintenek, de természetüknél fogva különböznek a joghatás kiváltását célzó unilaterális aktusoktól: politikai, és nem jogi viszonyrendszerben születnek, és nem joghatást váltanak ki, hanem az államok közötti baráti – illetve kevésbé baráti – kapcsolatok alakítják.¹⁵

2.2.3. A szerződések köréhez kapcsolható aktusok. Vannak olyan állami aktusok, amelyek formai szempontból egyoldalúak ugyan, de természetüknél fogva szerződéses viszonyrendszerbe tartoznak. Ide tartoznak a nemzetközi szerződések létrejövetelével kapcsolatos állami lépések, többek között az aláírás, a ratifikáció, a fenntartás, annak visszavonása, a notifikáció és a letétbe helyezés.¹⁶ Egy klasszikus, szigorú értelemben vett egyoldalú aktus maga létesít jogi kapcsolatot az egyoldalú aktus szerzője és annak címzettje között, továbbá a formai körülmények miatt egy külön jogi kategória alá esnek az így létrejött viszonyrendszerek, amelyek a szerződések jogi rendszeréhez ugyan hasonlítanak, de az akaratnyilatkozat megjelenésének speciális körülményei speciális szabályozást tesznek szükségessé. A kérdés bővebb kifejtésére a III. cím alatt került sor.

¹² U.N. Doc. A/CN.4/486. at 53. Lásd Rousseau, Charles: *Droit International Public, Tome I, Introduction et Sources*. Sirey (1970), 421. o.

¹³ Mandatory notification is provided for in the Act of Berlin of 26 February 1885, Lásd még: the London declaration relating to maritime warfare of 26 February 1929, and the Antarctic Treaty of 1 December 1959; U.N. Doc. A/CN.4/486., 54. pont.

¹⁴ U.N. Doc. A/CN.4/486., 30-38. pont.

¹⁵ *Uo.* 40-41.pont. ; A/CN.4/569/Add.1, 127. pont.

¹⁶ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 128. pont.

2.2.4. A hallgatás, mint egyoldalú aktus. Habár a hallgatás nemzetközi jogi megítélése rendkívüli módon megosztja a jogtudományt, azt leszögezhetjük, hogy nem tartozik a szigorú értelemben vett egyoldalú aktusok közé. Egyesek szerint egyáltalán nem lehet aktusnak nevezni, mások szerint aktus ugyan, de joghatást nem válthat ki, mert létrehozatalánál eleve hiányzik az intencionális elem,¹⁷ míg megint más vélemények szerint ez olyan speciális egyoldalú aktus, amely esetében csak az akarat kifejezése kerül a megszokottól eltérő módon kifejezésre.¹⁸ Azok, akik a hallgatás, mint unilaterális aktus jogi természetét vitatják, az ígéret esetét hozzák példaként, hiszen gyakorlatilag kizárt, hogy a hallgatólagosan tett ígéretnek bármilyen jogi következményt lehessen tulajdonítani. Vannak viszont olyan esetek, amikor hallgatólagosan is egyértelműen ki lehet fejezni a szándékot, mint a beleegyezés esetében.¹⁹ Ugyanez vonatkozik például a hadüzenetre vagy a semlegesítés kinyilvánítására, ahogy fegyveres csoport hadviselő félként való hallgatólagos elismerése is ebbe a körbe esik.²⁰ Néhány többoldalú egyezmény esetében – így a szerződések jogában,²¹ vagy a tengerjog esetében tudományos kutatás esetén²² – jelentős szerepe lehet a hallgatásnak.

Habár a Nemzetközi Jogi Bizottság szerint az autonómia nem szükségképpen eleme az egyoldalú aktusok definíciójának, mégis az egyik legjelentősebb jellemzője azoknak, hiszen az autonómia vizsgálata teszi lehetővé, hogy megkülönböztessük a szigorú értelemben vett egyoldalú aktusokat azoktól, amelyek megelőző aktushoz kapcsolódnak, és így a szerződészerű kapcsolatot alkotva rájuk a szerződések jogát kell alkalmazni. Ezen túlmenően a Nemzetközi Jogi Bizottság álláspontját követve a hallgatás nem tekinthető autonóm, önálló, előzetes aktustól független egyoldalú aktusnak, amennyiben egy már meglévő helyetre adott válaszként jelenik meg.²³

2.2.6. Az estoppel. Az estoppel olyan jogi technika, amely azt a célt szolgálja, hogy adott ügyben – tipikusan bírósági vagy más egyéb eljárás során – az állam kötve legyen a saját nyilatkozataihoz, attól önkényesen ne térhessen el. Az angolszász jogban az estoppel az *adversus factus suum quis venire non potest* elvének folyamánya, vagyis egy olyan nemzetközi jogi mechanizmus, amely elsősorban a jogbiztonságot szolgálja azáltal, hogy ezzel kivédhető az, hogy az államok a saját nyilatkozataikkal ellentétesen cselekedjenek egy adott ügyben.²⁴ Ennek megfelelő-

¹⁷ Summary record of the 2596th meeting. Topic: Unilateral acts of States. U.N. Doc. A/CN.4/SR.2596. Opinion of Mr. Kateka, 13. o.

¹⁸ Rousseau: i. m. 430. o.

¹⁹ Seventh report on unilateral acts of States By Victor Rodríguez Cedeño, Special Rapporteur. ILC 56th session. U.N. Doc. A/CN.4/542., 190. pont.

²⁰ Third report on unilateral acts of States By Victor Rodríguez Cedeño, Special Rapporteur. ILC 52th session. U.N. Doc. A/CN.4/505., 129-130. o.

²¹ Vienna Convention on the Law of Treaties, 23 May 1969, 1155 U.N.T.S 331, 62. cikk 2. bekezdés [VCLT]

²² United Nations Convention on the Law of the Sea, 10 December 1982, 1833 U.N.T.S. 3, 252. cikk [UNCLOS]

²³ U.N. Doc. A/CN.4/505 at 131.; Fourth report on unilateral acts of States By Victor Rodríguez Cedeño, Special Rapporteur. ILC 53th session, UN. Doc. A/CN.4/519 26. pont. Illetve 132-133. pont.

²⁴ *Uo.*, 197. o.

en az estoppel nemzetközi jogi relevanciája elsősorban bizonyítékként értelmezhető bírói fórumok előtti eljárásban,²⁵ a jogi kötőereje pedig a jóhiszeműség elvének alapul, ami az egyoldalú aktusok kötőerejének is eredője.

Az estoppel és az egyoldalú aktus kapcsolata abban rejlik, hogy unilaterális aktus szolgál az estoppel alapjául, de maga az estoppel nem egyoldalú aktus, pusztán egy abból eredő technika.²⁶ Ahhoz viszont, hogy az estoppel alkalmazható legyen szükséges, hogy az alapaktus – legyen az egyoldalú vagy sem –, vagy állami magatartás, amihez az állam kötve van, egyértelmű legyen, és annak tartalmához ne férhessen kétség.²⁷ Ebből következik, hogy mindig részletes vizsgálat tárgya kell, hogy legyen az estoppel és az egyoldalú aktus módosítása.

2.3. Az egyoldalú állami aktusok helye a nemzetközi jog forrásai között. Az állam saját, nemzetközi joggal összhangban álló akaratnyilatkozatával nemzetközi kapcsolataiban jogokat szerezhet és kötelezettségeket vállalhat. Az állami önkorlátozás elméletéből következik, hogy amennyiben az állam saját akaratából szerződések kötésével korlátozhatja a saját szabadságát, akkor ugyanezt megteheti egyoldalú aktusokkal is. Ennek jogszerűségét a jogirodalom és az esetjog is elismeri.²⁸

A Nemzetközi Bíróság Statútumának 38. cikke példalózó felsorolást ad a nemzetközi jog főbb forrásairól, amelyeket maga a Bíróság is alkalmaz az előtte zajló eljárásokban, de általánosságban a nemzetközi jogi kötelezettségek forrásai azok a jogi aktusok, amelyeket azzal a céllal hoztak létre, hogy joghatást váltsanak ki a nemzetközi kapcsolat színterén. Általános vélemény, hogy az államok nemzetközi jogi kötelezettségei nem feltétlen azokból a forrásokból erednek, amelyeket a 38. cikk említ, hanem ennél sokkal szélesebb kört fognak át.²⁹ Habár számos érv szól amellett, hogy maga az egyoldalú állami aktus nem lehet a nemzetközi jog forrása,³⁰ ez azonban nem jelenti azt, hogy az állam nem alakíthatja a nemzetközi jogot az egyoldalúan hozott aktusaival. Ez *vice versa* is igaz: az egyoldalú aktusok jogokat, kötelezettségeket keletkeztethetnek, de ettől még nem minősülnek a nemzetközi jog forrásának.³¹ A nemzetközi bírói fórumok nem foglaltak állást abban a kérdésben, hogy az állami egyoldalú jogi aktusok a nemzetközi jog forrásai, vagy sem, a Nemzetközi Bíróság is csak azt szögezte le az 1974-es francia nukleáris kísérletek ügyében, hogy nemzetközi jogi kötelezettség forrásai lehetnek.³²

2.4. Az egyoldalú állami aktusok jellemzői. Tekintettel arra, hogy semmilyen nemzetközi jogi dokumentum nem áll a rendelkezésünkre, amely *erga omnes* meg-

²⁵ Shaw: i. m. 439. o.

²⁶ U.N. Doc. A/CN.4/542., 196. pont; *Temple of Preah Vihear (Cambodia v. Thailand)* [1961] I.C.J. Rep. 17., 32. o. [Temple of Preah Vihear]

²⁷ *Case concerning the payment of Various Serbian Loans issued in France (French Republic v. Kingdom of Serbs, Croates and Slovenes)* P.C.I.J., (Ser. A), Nos. 20/21, 39. o. [Case of Serbian Loans]

²⁸ *Lásd Nuclear Tests (New Zealand v. France Australia v. France)*, [1974] I.C.J. Rep. 253 és 457. 43. pont

²⁹ U.N. Doc. A/CN.4/486. 63-71. pont

³⁰ Triepel szerint például egy állam akarata nem lehet a nemzetközi jog forrása. Brunet, René: *Droit international et droit interne*. Paris-Oxford. 1920. 32. o.

³¹ U.N. Doc. A/CN.4/486., 81.o.

³² *Nuclear Tests case*, 43. pont.

határozná az egyoldalú aktusok fogalmát, ezért a fennálló jogirodalmi álláspontok, az államok gyakorlata, valamint a nemzetközi bírói fórumok ezeket elbíráló döntései alapján ezen aktusok jellemzőit vesszük sorra.

2.4.1. Az egyoldalú aktusok születése

a) Az egyoldalú aktus kibocsátója. Minden állam jogosult a nemzetközi joggal összhangban a szuverenitása gyakorlása során joghatás előidézésének, kötelezettség vállalása céljából egyoldalú aktusok megalkotására, amelyek természetükből adódóan jogilag függetlenek a címzett(ek) vagy egyéb felek reakciójától.³³ Tekintettel arra, hogy az állam, mint fiktív jogi személy, kizárólag képviselői útján járhat el, ezért a következőkben azt vizsgálom, hogy a képviselő részéről mi szükséges ahhoz, hogy érvényes egyoldalú aktus jöhessen létre.

i. Az állam nevében egyoldalú aktusok alkotására jogosultak köre. Az egyoldalú aktus úgy is meghatározható, mint egy az államnak betudható akarattal hozott, amelyet azzal a céllal hoztak létre, hogy nemzetközi szinten joghatást hozzon létre anélkül, hogy annak érvényessége bármilyen más jogi aktustól függenne.³⁴ Az ilyen egyoldalú aktus csak akkor tudható be az államnak, csak akkor köti azt, ha olyan, az állam képviselőjében eljáró személy hozta azt létre, aki az államtól ehhez felhatalmazást kapott. A *Maine-öböl ügyében* a Nemzetközi Bíróság ennek fényében például nem ismerte el az USA vonatkozásában a kötelező erőt annak a tisztségviselőnek a nyilatkozatával kapcsolatosan, aki nem rendelkezett az államot képviselő személyek felhatalmazásával.³⁵ Másrészről viszont a *francia nukleáris kísérletek* ügyeiben a francia köztársasági elnök, a külügyminiszter és a honvédelmi miniszter nyilatkozatait kötelezőnek ismerte el Franciaország részére.³⁶

A szerződések jogában az állami felhatalmazás e kényes kérdését a szerződések jogáról szóló 1969.évi bécsi egyezmény (*Vienna Convention on the Law of Treaties, a továbbiakban: VCLT*) 7. cikke rendezzi, amely általános értelemben az egyoldalú aktusok esetében is iránymutatásként szolgálhat. Ennek oka a betudhatóság kérdésében rejlik, ugyanis az állam fiktív jogi személyként kizárólag a képviselői útján képes az ügyeiben eljárni, jognyilatkozatokat tenni, akikre nincs külön meghatározva, hogy az államot képviselve milyen típusú jognyilatkozatot tehetnek: az állam részéről egyoldalúan megvalósuló, vagy esetleg többoldalú megállapodások létrehozatali eljárásában szerepet játszó nyilatkozatot is tehet.

Mindezt a Nemzetközi Jogi Bizottság kiegészítette azzal, nemzetközi konferenciák során a delegáció vezetőjének nyilatkozatai nem kötik a küldő államot.³⁷ Ezzel kapcsolatosan szükségesnek tűnik különbséget tenni a delegációvezetők nyilatkozatai között, ugyanis bizonyos esetekben eltérő jelentéssel bírhatnak, amennyiben

³³ U.N. Doc A/CN.4/505. at 92.; U.N. Doc A/CN.4/569/Add.1. 140. pont; Guiding Principles applicable to unilateral declarations of States capable of creating legal obligations 2006. ILC 58th session. U.N. Doc. A/61/10. [U.N. Doc. A/61/10] 2-4.pont.

³⁴ U.N. Doc. A/CN.4/486., 133. pont.

³⁵ *Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area, Judgment (Canada/United States of America)* [1984] I.C.J. Reports 246., 126-154. pont.

³⁶ *Nuclear test case*, 35-41, 49, 51 és 53. pont.

³⁷ Statement by Mr. Kateka, U.N. Doc.A/CN.4/SR.2596., 6.o.

az éppen folyó tárgyalásoktól elvonatkoztatva, azoktól függetlenül teszik őket. Egy nemzetközi konferencia ugyanis sok esetben kiváló lehetőséget teremt az államot képviselő személyek részére, hogy az államuk nevében egyoldalú aktusokat hozzanak létre.³⁸ A legjobb példa erre azon konferenciák köre, amelyek során önkéntes felajánlásokat tesznek a résztvevő államok, amely felajánlások a kedvezményezett állam, vagy nemzetközi szervezet számára jogosultságként jelenik meg.

Ezen a ponton megint eljutunk ahhoz a problémához, amely az egyoldalú aktusok esetén a leggyakoribb: kötelezi-e az államot az általa tett egyoldalú nyilatkozat, vagyis ki lehet-e kényszeríteni – jelen esetben a kedvezményezett követelheti-e az ígéret formájában tett felajánlás teljesítését –, vagy esetleg pusztán politikai nyilatkozatként értelmezhetőek, amely morális kötőerőn kívül semmivel sem terheli az államot. Definitív szabályozás híján a Nemzetközi Bíróság szerint a gyakorlat által kimunkált elveket követve mindig esetenként kell vizsgálni ennek kérdését.³⁹

Általánosságban azonban elmondható, hogy az ENSZ tagállamok gyakorlata és a jogtudomány álláspontja is egyöntetű abban, hogy a szerződések jogának ide vonatkozó szabályozása – a VCLT 7. cikke – alkalmazható az egyoldalú aktusok vonatkozásában is, vagyis elmondható, hogy a hivataluknál fogva az államfő, a kormányfő, valamint a külügyminiszter jogosult az állama képviselőjében eljárni, és nevében egyoldalú aktusokat alkotni.⁴⁰

Ezen a körön kívül még lehetnek olyan személyek, akik az állam képviselőjében erre jogosultak, és ilyen módon kötelezhetik az államot, azonban az egyoldalú aktusok speciális természete nagymértékben megnehezíti, hogy a VCLT 7. cikkénél rugalmasabb szabályozást alkalmazzunk rájuk. A Nemzetközi Bíróság például támasztja, hogy minél szélesebb legyen azon személyek köre, akiknek egyoldalú aktusa az állam számára betudható, így köti azt. Megállapította, hogy a modern nemzetközi jogban egyre gyakrabban fordul elő, hogy olyan személyeket hatalmaz fel az állam egy bizonyos kérdésben való eljárásra, akik kívül esnek a 7. cikk személyi hatályán, de az adott ügy sokkal inkább tartozik az ő hatáskörükbe, mint bárki máséba, sokkal inkább értenek hozzá, mint mások.⁴¹

ii. A felhatalmazás nélkül eljáró személyek által alkotott egyoldalú aktusok utólagos jóváhagyásának esete. Vannak olyan esetek, amikor olyan személy alkot az állam nevében egyoldalú aktust, akinek erre nem volt felhatalmazása, de utólag az állam jóváhagyja az eljárását, így az általa alkotott egyoldalú aktust is.⁴² A szerződések jogában általánosan elfogadott gyakorlat az egyoldalú ak-

³⁸ Statement by Mr. Pellet, uo.

³⁹ U.N. Doc.A/CN.4/SR.2596, 103-104. pont; *Nuclear Tests cases*, 49-50. pont; *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia)*, Preliminary Objections, (1996) (II) I.C.J. Rep. 622., 44. pont; *Arrest Warrant of 11 April 2000 (Democratic Republic of the Congo v. Belgium)*, (2002) I.C.J. Rep. 21., 53.pont; *Case concerning Congo v. Rwanda*, (2006) Jurisdiction of the Court and Admissibility of the Application, at 46.[Case concerning armed activities on the territory of the Congo]

⁴⁰ U.N. Doc A/CN.4/569/Add.1., 144. pont.

⁴¹ *Case Concerning armed activities on the territory of Congo*, 47.pont.

⁴² U.N. Doc A/CN.4/505., 121. pont.

tusok esetében is alkalmazható, de tekintettel azok speciális természetére, a jogbiztonság megköveteli a jóváhagyás kifejezett voltát.⁴³

b) Az akaratnyilatkozat. Az akaratnyilatkozat az állami szándék megnyilvánulása és az egyoldalú aktus központi eleme, annak tartalma. Két összetevője a pszichológiai elem (az akarat) és annak a külvilág felé való megnyilvánulása (az aktus szóbeli, ritkábban írásbeli formában való megnyilvánulása).⁴⁴ Egy akaratnyilatkozat több állam egybehangzó álláspontját is kifejezheti egy adott kérdésre vonatkozóan, de abban az esetben, ha az egyoldalú aktus meghozatalában többen is közreműködtek, nem csak az azt kinyilatkoztató állam, akkor mindegyiknek betudható annak tartalma.

Ezzel kapcsolatosan érdemes megvizsgálni a közös deklarációk, nyilatkozatok kérdéskörét. Ezek gyakran politikai kontextusban születnek, sokszor nincs is igazán jogi vonatkozásuk, de az azt megalkotó államokra kötelezettséget állapítanak meg. Ez figyelhető meg Venezuela és Mexikó elnökeinek 1980 augusztusában San Josében született közös nyilatkozatában, amelyben megállapodtak a Közép-Amerikára és a Karib-térségre vonatkozó energiaügyi együttműködés részleteiben. Ennek során a nemzetközi jogközösség felé bizonyos kötelezettségeket vállaltak magukra egyoldalúan, amelyből a megállapodásban részt nem vevő harmadik államoknak előnyei származnak. A szóban forgó kötelezettségvállalás jogi természetét tekintve egyoldalú aktusról van szó, mivel azonos tartalommal ugyan, de a szóban forgó államok által külön-külön lettek kinyilvánítva.⁴⁵

2.4.2. Az egyoldalú aktus címzettje. Az egyoldalú aktusokat vagy a nemzetközi jogi közösség egészéhez címezik – mint Egyiptom Szuezi-csatornára vonatkozó nyilatkozata, a Truman proklamációk vagy a francia nukleáris kísérletek ügyében francia részről elhangzott ígérek – vagy szűkítik a címzettek körét, és az aktus csak a nemzetközi jog valamely meghatározott alanyához szól. Előfordul, hogy a címzett kizárólag egy másik állam, mint a kolumbiai diplomáciai jegyzék esetében Venezuela, vagy Kuba nyilatkozata az uruguay-i vakcinák esetében, illetve az Ihlen-deklaráció Kelet-Grönland ügyében.⁴⁶

2.4.3. Az akaratnyilatkozat formai megjelenése. Az egyoldalú aktusok megjelenési formájának a jogirodalom és az állami gyakorlat szerint semmi jelentősége sincs: ölthet szóbeli és írásbeli alakot is egyaránt, általában azonban szóban hangzanak el ezek az aktusok, az írásbeli forma nem jellemző, inkább csak a szóban elhangzottak fontosságát hivatott szolgálni az, ha utóbb írásban is megjelenik az aktus.⁴⁷ Már az állandó Nemzetközi Bíróság is hasonló véleményen volt,⁴⁸ Anzilotti pedig a Kelet-Grönland ügyben született ítélethez csatolt véleményében már 1933-ban *expressis verbis* kifejtette, hogy nincs a nemzetközi jognak olyan szabálya,

⁴³ U.N. Doc A/CN.4/569/Add.1., 151. pont.

⁴⁴ U.N. Doc A/CN.4/525., 58. pont.

⁴⁵ U.N. Doc A/CN.4/486., 83. pont.

⁴⁶ U.N. Doc A/61/10., 6 (1)-(2) pont.

⁴⁷ U.N. Doc A/CN.4/486., 31. pont.; U.N. Doc. A/61/10., 5. pont.

⁴⁸ *The Mavrommatis Jerusalem Concessions (Greek Republic v. Great Britain)*, (1924) P.C.I.J. (Ser. A) No. 5. 34.o.

amely előírná, hogy az egyoldalú aktusokat érvényességük érdekében írásba kellene foglalni.⁴⁹ Néhány évtizeddel később a Preah Vihear-templom ügyében⁵⁰, majd az egyoldalú aktusok esetében alapügynek számító francia nukleáris kísérletek ügyeiben⁵¹ ugyanezen megállapításokat ismételte meg a Nemzetközi Bíróság, amelytől a később sem tért el.⁵² Összefoglalva, kizárólag az akaratnyilatkozatban megtestesült szándéknak van jelentősége, a forma lényegtelen.

2.4.4. Az aktus autonómiája. Egy aktus autonómiája kifejezi annak viszonyát más aktusokhoz, akaratnyilatkozatokhoz képest. Autonóm aktusról akkor beszélhetünk, ha annak léte, érvényessége, joghatása nem függ semmilyen előzetes, utólagos vagy azt kísérő más aktustól. A jogirodalmi álláspont nagyrészt azon a véleményen van, hogy a szigorú értelemben vett egyoldalú aktusok autonómak,⁵³ vagyis a természetük egyoldalú jellegét pont az adja, hogy semmilyen más aktushoz nem kapcsolódnak.⁵⁴ Vannak azonban olyan álláspontok is, amelyek elvetik az autonómiát, mint az egyoldalú aktusok lényeges jellemzőit,⁵⁵ mivel túl megfoghatatlannak találják a fogalmát, azonban az ENSZ a jogfejlesztő tevékenysége során is az autonómia mellett tette le a voksát egy 1971-ben elkészített felmérés során, amikor a független és a nem független aktusok közötti különbséget vizsgálta.⁵⁶

Tartalmát tekintve az egyoldalú aktus heteronormatív, amelyben az azt kibocsátó állam új jogviszonyt hoz létre harmadik államokkal szemben úgy, hogy ezen államok az aktus létrehozatalában annak tartalmának meghatározásában nem játszhathatnak szerepet, viszont kötelezettséget is kizárólag a kibocsátó állam számára keletkeztethet. Más a helyzet, ha nem kötelezni, hanem valamire jogosítani szándékozunk egy másik állammal. Az állam ugyanis, amely egyoldalú aktussal ígéretet tesz egy másik állammal, tulajdonképpen saját magát kötelezi, és ezzel párhuzamosan a másik állam számára jogot biztosít anélkül, hogy az egész jogalkotási eljárásban részt venne.⁵⁷ Az autonómia kritériumát nem lehet azonban abszolút értelemben alkalmazni. Igaz ugyan, hogy az autonóm aktusok nem függenek más, előzetesen megalkotott aktusoktól, azonban az aktus és a nemzetközi jog általános elvei és szabályai összhangjáról gondoskodni kell. Ez az általános megkötés azonban nem értelmezhető úgy, mint az autonómia mércéje – hiszen akkor egyáltalán nem beszélhetnénk autonóm aktusokról –, hanem ez pusztán egy olyan általános követelmény, amit minden nemzetközi jogi aktus esetén tiszteletben kell tartani.⁵⁸

⁴⁹ *Legal Status of the South-Eastern Territory of Greenland (Denmark v. Norway)*, (1933) P.C.I.J. (Ser. A/B) N. 53. 91. pont [Easter Greenland case]

⁵⁰ *Temple of Preah Vihear* 31. o.

⁵¹ *Nuclear tests cases*, 45 és 48 pont.

⁵² *Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia-Herzegovina v. Yugoslavia)*, (1996) I.C.J. Rep. 612., 24. és 26. pont.

⁵³ Remarks of Mr. R. Rosenstock and Mr. I. Lukashuk, uo.

⁵⁴ Brownlie, Ian: *Principles of Public International Law*, Third Edition, Clarendon Press Oxford, 1979, 638. o.

⁵⁵ Remarks of Mr. A. Pellet and Mr. E. Candioti. Summary record of the 2603rd meeting, U.N. Doc. A/CN.4/SR.2603 Yearbook of the International Law Commission 1999, Vol. I. 260. pont. [UN Doc A/CN.4/SR.2603]

⁵⁶ U.N. Doc A/CN.4/569/Add.1., 137. pont.

⁵⁷ U.N. Doc A/CN.4/569/Add.1., 143-146. pont.

⁵⁸ U.N. Doc A/CN.4/505., 61. pont.

Másrészről az egyoldalú aktusok autonómiájában az is kifejezésre jut, hogy az aktus anélkül vált ki joghatást, hogy ehhez bármely más állam részéről bármilyen más nyilatkozatra szükség lenne. A jogirodalom azokat az aktusokat, amelyek esetében erre szükség van, nem autonóm aktusoknak hívja.⁵⁹ Ezzel kapcsolatban a Nemzetközi Bíróság a francia nukleáris kísérletek ügyeiben fejtette ki a véleményét, mikor kimondta, hogy az államoknak joga van nemzetközi síkon kötelezettséget vállalniuk, amelynek érvényessége, joghatása nem függ más államok jóváhagyásától, beleegyezésétől.

Az autonómiával kapcsolatosan érdemes néhány szót ejteni a hallgatólagos beleegyezés kérdéséről, amely leginkább a várt tiltakozás elmaradása, vagy késedelme esetén merül fel, amely így tulajdonképpen egy kérdéses szituációval kapcsolatos jóváhagyásként nyer jogi relevanciát.⁶⁰ A hallgatólagos beleegyezés valójában mulasztásban vagy nem tevésben megnyilvánuló egyoldalú aktus olyan körülmények között, amikor a joghatás nem más, mint egy másik állam tevékenységének jóváhagyása.⁶¹ Elsősorban szokásjog kialakulásában játszhat jelentős szerepet, amikor egy alakulóban lévő gyakorlat ellen az állam vagy államok nem tiltakoznak, és így tulajdonképpen a nem tevésükkel azt a joghatást váltják ki, hogy az alakulóan lévő szabály szokásjoggá formálódik, a meglévő szokásjog pedig tovább erősödik.⁶² A hallgatólagos beleegyezés intencionális oldala nem kérdőjelezhető meg, hiszen az államnak lehetősége van az ellenkezését kifejezni, így ennek elmulasztása nyilvánvalóan akaratlagos. Ahhoz, ugyanis, hogy a hallgatólagos beleegyezés joghatást váltson ki, fontos, hogy az azzal élő államnak tudomása legyen arról, hogy milyen következményei lehetnek a hallgatásnak, és ennek tudatában éljen a hallgatólagos beleegyezés gyakorlatával.⁶³ Jelentős szerepe lehet a hallgatólagos beleegyezésnek olyan esetekben, amikor vitás helyzetek értelmezéséről van szó, mint az 1858-as Costa Rica és Nicaragua között felmerült határmegegyezés ügyében, amelynek során a választott bíró állást foglalt a hallgatólagos beleegyezés kérdésében. Eszerint a hallgatólagos beleegyezés nem helyettesítheti a megegyezés ratifikációját, viszont a kétségek eloszlatásához értékes bizonyítékként szolgál.⁶⁴

2.4.5. Az egyoldalú aktus pontos tartalma és nyilvánossá tétele. Fontos kiemelni, hogy az egyoldalú aktusok csak úgy tudják elérni a céljukat, ha nyilvánosságra kerülnek, illetve ha konkrét címzettjük van, akkor legalább annak számára megismerhetővé kell tenni őket.⁶⁵ A Nemzetközi Jogi Bizottság a második jelentésében ki is emelte ennek jelentőségét, és a legfontosabb jellemzők között említette a tiszta, kétségektől mentes tartalmat, és annak a nyilvánosság általi megismerhetőségét. Az akaratnyilatkozatnak ugyanis jól érthetőnek és ellentmondásoktól men-

⁵⁹ Nagy, Károly: *Nemzetközi jog*, Püski, 1998, 52. o.

⁶⁰ Shaw: i. m. 437. o.

⁶¹ MacGibbon, I. C.: "The Scope of Acquiescence in International Law", *B.Y.B.I.L.*, vol. 31 (1954) 143. o.

⁶² Degan: *Developments in International Law: Sources of International Law* 353. o.

⁶³ U.N. Doc. A/CN.4/542., 192. o.

⁶⁴ Lásd, Berrios, Bertha: San Juan River -- Border dispute between Costa Rica and Nicaragua. <<http://www.geog.umd.edu/academic/undergrad/harper/Berrios.pdf>> (08.12.2009)

⁶⁵ U.N. Doc. A/CN.4/505., 78. o.

tesnek kell lenniük,⁶⁶ már csak azért is, mert leginkább szóbeli formában léteznek, és a jogbiztonság és az államok közötti kapcsolatokba vetett bizalom erősítése miatt nem lehetne elvárni, hogy egy kétes tartalmú, alig ismert aktusnak jogi erőt tulajdonítsanak az államok.

2.5. Az egyoldalú aktusok kötelező erejének problematikája. Az egyoldalú aktus jogi kötőereje az azt létrehozó állam szándékától függ. A Nemzetközi Bíróság legutóbb a Burkina Faso és Mali közötti határvitában szögezte le az eddigi gyakorlatát: amennyiben az aktust a nemzetközi joggal összhangban hozták, minden további kötőerő az állam szándékának függvénye.⁶⁷

Korábban, az Állandó Nemzetközi Bíróság felállítását megelőzően, az egyoldalú aktusok kötelező erejét nem ismerték el. A *Lamu-sziget ügyében* a választott bírói fórum a zanzibári szultán szóban tett egyoldalú nyilatkozatának nem tulajdonított kötőerőt, mert azt a másik, címzett fél nem fogadta el.⁶⁸ A jogeseten keresztül is tükröződik, hogy abban a korban az autonómia nemhogy nem tartozott a lényeges fogalmi elemek közé, de kizárólag a szerződészerű kapcsolatba burkolózó egyoldalú aktusoknak volt létjogosultsága.

A *pacta sunt servanda* nemcsak a szerződések kötelező erejének az alapja, hanem a nemzetközi jogi rendszeré és a nemzetközi kapcsolatoké is, így végső soron az egyoldalú aktusok kötőereje is erre az elvre vezethető vissza.⁶⁹ A Nemzetközi Bíróság a francia nukleáris kísérletek ügyeiben fogalmazta meg ezt a gondolatmenetet, amikor kinyilvánította, hogy az állam köteles a szándékainak megfelelően felvállalt kötelezettségeknek eleget tenni.⁷⁰ Ezt támasztja alá a nemzetközi kapcsolatokba vetett bizalom érvényesülése is, az államok ugyanis az általános bizalom és a jóhiszeműség elvének fényében elvárják, hogy a joghatás előidézését célzó aktust hozó állam is tartja magát az aktusban foglaltakhoz. Ennek megfelelően az egyoldalú aktus létrehozójának az aktussal való viszonyát a *contra factum proprium non concedit venire*⁷¹ elve kell, hogy jellemezze.⁷²

Grotius egy másik doktrínára, a *promissorium implendorum obligatio* elvére vezet vissza az egyoldalú aktusok kötelező jellegét, vagyis az egyoldalú aktusban az ígéret szerepét látja. Ez nem ellentétes a *pacta sunt servanda* elvével, pusztán más irányból közelíti meg a kérdést, de végső soron a holland jogtudós elméletének is a

⁶⁶ Official Records of the General Assembly, 55th session, Supplement No. 10, U.N. Doc. A/55/10., 553.pont.

⁶⁷ *Case concerning the Frontier Dispute (Burkina Faso v. Republic of Mali)*, (1986) I.C.J. Rep. 573 39.pont; *Eastern Greenland case*, 71.pont; Lásd még: *Mavrommatis case*, 37. pont; *Case concerning certain German Interests in Polish Upper Silesia (The Merits) (Germany v. Polish Republic)* (1925) P.C.I.J. (Ser. A) No. 7., 13. pont [Polish Upper Silesia case]; *Case of the Free Zones of Upper Savoy and the District of Gex (France v. Switzerland)* (1932) P.C.I.J. (Ser. A/B) No. 46., 170-172. pont [Upper Savoy case]

⁶⁸ Moore, J. B.: *History and Digest of International Arbitrations to which the United States has been a Party*. Vol. 5 (1898) 4940. o.

⁶⁹ *Nuclear tests case*, 46. pont; U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 154.o.; U.N. Doc. A/61/10., 1. 9 pont.

⁷⁰ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 155. o.

⁷¹ Latin, Senki nem kerülhet ellentmondásába a korábbi cselekményeivel.

⁷² U.N. Doc. A/CN.4/486., 161-162. pont.

pacta sunt servanda az alapja, ami pedig a *bona fides*, a jóhiszeműség elvének hozadéka.⁷³

Összegzésképpen elmondható, hogy az egyoldalú aktus jogi kötőereje a jóhiszeműség elvén, valamint az azt létrehozó állam ez irányú szándékán nyugszik, amennyiben az világos és közérthető módon lát napvilágot. Ahhoz, hogy egy ilyen aktus joghatásait számba vegyük, vizsgálni kell a tartalmát, a létrehozatala körülményeit, valamint az általa kiváltott reakciókat.⁷⁴

2.6. Az egyoldalú aktus joghatásai és a többi állam. Az egyoldalú aktusban testet öltő akaratnyilatkozat a kötelezettséget vállaló állam más államokhoz való viszonyában célozza a joghatás létrejöttét.⁷⁵ Ennek fényében elképzelhető, hogy a létrejövő joghatás harmadik állam számára valamilyen formában kötelezettséget hordoz, ami viszont ellentétes a szerződések jogában megfogalmazott elvekkel. A VCLT 34. cikkének, a jogtudománynak,⁷⁶ valamint a nemzetközi jog alapelveinek – legfőképpen a *pacta tertiis nec nocent nec prosunt* elvének – fényében, harmadik állam számára kötelezettség nem keletkeztethető nemzetközi szerződéssel, hacsak az érintett állam kifejezetten, írásba adott nyilatkozatával jóvá nem hagyja azt.⁷⁷ Ugyanezt tükrözi az állami gyakorlat is.⁷⁸ Nicaragua nyilatkozata, amely Kolumbia és Honduras tengeri határát megváltoztató határszerződéssel kapcsolatban született, egyértelműen mutatja a szerződések világában kialakult álláspontot: Nicaragua vonatkozásában a határszerződés *inter alios acta*, egyik állam számára sem teremthet jogot Nicaraguával szemben (vagyis kötelezettséget Nicaragua oldalán). A szokásjogban sem létezik olyan szabály, amely alapján egy szerződés olyan államot kötelezne annak beleegyezése nélkül, amely annak nem részese.⁷⁹ A nemzetközi bírói gyakorlat is tartja magát ehhez az állásponthoz Felső-Szilézia⁸⁰ és Felső Szavoja⁸¹ ügyében 1925-ben, illetve 1932-ben hozott állandó nemzetközi bírósági ítélet óta.

Ahogy szerződéses úton sem, így egyoldalú aktussal sem kötelezhet egy állam egy másikat annak beleegyezése nélkül.⁸² Azok az esetek, amikor valamely egyezmény, vagy szerződés felhatalmazza az abban részes államokat egyoldalú jogszerzésre, például az 1982-es tengeri jogi egyezmény kizárólagos gazdasági övezet megállapítására, vagy parti tenger kiterjesztésére az alapvonalától számított 12 tengeri mérföldet meg nem haladó sávban, nem tartoznak a szigorú értelemben vett egyoldalú aktusok közé. Az ilyen jellegű aktus ugyanis formailag egyoldalú, azonban nem autonóm, pusztán arra szolgál, hogy realizáljon egy másik jogi aktusban biztosított jogi lehetőséget, így szerződésszerű kapcsolat jön létre, sőt van olyan

⁷³ Degan: *Developments in International Law: Sources of International Law* 286. o.

⁷⁴ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 156. pont; U.N. Doc. A/61/10, 3. és 7. pont.

⁷⁵ Lásd U.N. Doc. A/CN.4/500.

⁷⁶ *Polish Upper Silesia case*, 29. pont; *Island of Palmas case*, U.N. Reports of International Arbitral Awards. Vol. II. 850. 842. és 870. oldal [Palmas case]

⁷⁷ U.N. Doc. A/CN.4/525., 60. pont.

⁷⁸ Declaration on Unilateral Measures, 23-24 August 1997, Asunción, A/52/347, annex IV, para. 2.

⁷⁹ U.N. Doc. A/CN.4/505., 50. pont.

⁸⁰ *Polish Upper Silesia*, 29. pont.

⁸¹ *Upper Savoy case*, 141. pont.

⁸² U.N. Doc. A/CN.4/505., 36. pont

nézet is, amely szerint ezek az aktusok nem is tartoznak a nemzetközi jogi aktusok közé, mert belső jogi szabályok.

2.7. Az egyoldalú aktusok érvénytelensége. Amiatt, hogy a szerződések és az egyoldalú aktusok egyeznek abban, hogy mindkettő akaratnyilatkozat, az alább tárgyalt érvénytelenségi okok az unilaterális aktusokra vonatkozó speciális körülmények figyelembevételével megegyeznek a szerződések esetében érvénytelenséget okozó esetekkel.⁸³ Ennek fényében az egyoldalú aktus érvényességének feltétele többek között az, hogy olyan személytől származzon, aki az állam nevében egyoldalú aktusok kibocsátására jogosult, valamint az általa hozott aktus egyezzen meg a felhatalmazó állam szándékával. Ennek megfelelően az érvénytelenségi okok két csoportra oszthatóak: az állam képviselőjében eljáró személyben rejlő, és az aktus tartalmában rejlő okokra.

2.7.1. Az állam képviselőjében eljáró személyhez köthető érvénytelenségi okok. A képviselőben rejlő okok két részre oszthatóak: az aktus vagy azért érvénytelen, mert az eljáró személy megsérti a képviselőre, annak terjedelmére vonatkozó szabályokat, vagy azért, mert úgy jár el, hogy arra egyáltalán nem jogosult.

a) A képviselőre vonatkozó nemzeti szabály megsértése. A többségi jogtudományi álláspont, valamint a nemzetközi jog is egyöntetű abban, hogy azok a személyek, akik a nemzetközi szerződések létrehozatala esetében az állam nevében eljárhatnak, egyoldalú aktusok létrehozatalára is jogosultak.⁸⁴ Az államok belső jogukban szabályozzák a képviselőt kérdésével szerződésekkel kapcsolatos eljárásokban, azonban egyoldalú aktusok vonatkozásában egyik állam sem tér ki erre a kérdésre. Felmerül azonban, hogy érvénytelenségi okként lehet-e hivatkozni arra a tényre, hogy az egyoldalú aktus a képviselőre vonatkozó alapvető nemzeti jogi szabályok megsértésével keletkezett.

A szerződésekre vonatkozóan a VCLT 46. cikke kimondja, hogy egy állam sem hivatkozhat a belső jogi szabályainak megsértésére, mint a szerződés érvényességét kizáró okra, hacsak nem olyan alapvető fontosságú nemzeti szabályról van szó, amely a szerződéskötési képességre vonatkozik. A Nemzetközi Jogi Bizottság terveze kevésbé szigorú rendelkezéseket alkotott az egyoldalú aktusok érvénytelenségére nézve. A tervezet szövege ugyanis csak annyit mond, hogy alapvető fontosságú belső jogi szabály megsértése érvénytelenné teszi az aktust, és a szerződésekre alkalmazandó jogtól elrően nem követeli meg, hogy a belső jogi szabály szerződéskötési hatáskört szabályozzon.⁸⁵ Ennek nyilván az lehet az oka, hogy az államok belső jogi szabályai sem szabályozzák az államot képviselő fél egyoldalú aktusok alkotására vonatkozó hatásköreit.

b) Érvénytelenség hatáskör hiánya miatt. A szerződések joga esetében, ha az állami képviselő szerződéskötési hatásköre korlátozott, és a képviselő a hatás-

⁸³ Degan, Vladimir : "Unilateral Act as a Source of Particular International Law", *Finnish Yearbook of International Law*. Vol. 5 (1994), 187-188. o.

⁸⁴ VCLT 7. cikk 2 (a); A/CN.4/569/Add.1., 19. o.

⁸⁵ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1, 27. o.

körét túllépi, erre a tényre érvénytelenség körében kizárólag akkor lehet hivatkozni, ha a korlátozás tényéről, és annak mértékéről a szerződő felet a szerződéskötési eljárást megelőzően tájékoztatták.⁸⁶

A Nemzetközi Jogi Bizottság tervezete az egyoldalú aktusokra ennél ismét rugalmasabb szabályozást javasol: a hatáskör hiánya érvénytelenségi okként szolgál, hacsak az érintett állam jóvá nem hagyja az aktust.

2.7.2. Az akaratnyilatkozatban rejlő érvénytelenségi okok. A szerződések jogáról szóló bécsi egyezmény ismét kiindulási pontként szolgál, az abban felsorolt érvénytelenségi okok ugyanis természetükénél fogva az egyoldalú aktusok esetében is ugyanazt a joghatást idézik elő. A tévedés, a megtévesztés valamint a kényszerítés római jogi gyökerekkel rendelkező érvénytelenségi okok, a többi pedig a modern életviszonyok terméke.

a) Tévedésen alapuló egyoldalú aktus érvénytelensége

A Nemzetközi Jogi Bizottság véleménye alapján az állam egyoldalú akaratnyilatkozata természetesen ugyanúgy alapulhat téves feltevésen vagy szituáción, ahogy a nemzetközi szerződések, ezért ilyen körülmény az unilaterális aktusokat is ugyanúgy érvénytelenné teszi, mint a szerződések.⁸⁷

A nemzetközi bírói fórumok gyakorlatában számos esetben előfordult a ténybeli tévedés miatti érvénytelenségre hivatkozás, például az 1933-as Kelet-Grönland-ügyben. Anzilotti bírósági részletesen megvizsgálta ugyanis a norvég miniszterelnök, Ihlen nyilatkozatát, valamint a hivatkozott tévedést, majd kifejtette: "...amennyiben tévedés történt, az mindenképpen megbocsátást érdemel, hiszen senki sem gondolhatja komolyan, hogy a kormány figyelmen kívül hagyja a szuverenitás ilyen mérvű kiterjesztésének jogi következményeit".⁸⁸ Az egyoldalú aktus érvénytelensége ténybeli tévedés miatt akkor állapítható meg, ha az adott tény vagy körülmény, amelyre az érvénytelenségi okra hivatkozó fél apellál már az aktus megalkotásakor is fennállt, és lényegi alapját képezte az aktus megalkotásának. Ki kell azonban emelni, hogy akárcsak a szerződésekénél, az egyoldalú aktusok esetében sem hivatkozhat érvénytelenségre az állam, amely a hivatkozott téves körülmény, vagy helyzet létrejöttében közreműködött.⁸⁹

b) Érvénytelenség idegen állam csalárd tevékenysége okán

A nemzetközi kapcsolatokba vetett bizalom, valamint a kapcsolatok átláthatósága valamennyi állam közös érdeke, ezért szerencsére csak nagyon szűk körben fordult eddig elő, hogy ilyen okok miatt egy nemzetközi jogi aktus érvénytelensége felmerült volna.⁹⁰ Az eltérő gyakorlat hiánya, valamint a szerződéses kapcsolatok hasonló jellege miatt a Nemzetközi Jogi Bizottság is arra az álláspontra jutott, hogy a szer-

⁸⁶ VCLT 47. cikk.

⁸⁷ U.N. Doc. A/CN.4/505., 139-141. pont.

⁸⁸ *Eastern Greenland case*, 92. pont.

⁸⁹ U.N. Doc. A/CN.4/505., 139.o. Lásd különösen, *Eastern Greenland case*, *Temple of Preah Vihear és Mavrommatis case*.

⁹⁰ U.N. Doc. A/CN.4/505., 144. pont.

ződések joga erre az érvénytelenségi esetre az egyoldalú aktusok esetén *mutatis mutandis* alkalmazható.⁹¹

Ennek megfelelően a harmadik fél részéről három feltétel kell, hogy teljesüljön ahhoz, hogy csalárdság miatt érvénytelen legyen egy aktus. Első a materiális elem, amely a Nemzetközi Jogi Bizottság szerint bármilyen hamis állítás, félrevezetés vagy egyéb csalárd eljárásban tetet ölthet; a második a pszichológiai elem, amely a félrevezetés szándékában merül ki; a harmadik feltétel pedig az, hogy a csalárd magatartás eredményeként szülessen meg az egyoldalú aktus.⁹² A feltételekből látszik, hogy a csalárd tevékenység kizárólag akkor szolgál az aktus érvénytelensége okául, ha az lényeges szerepet játszott az aktus létrejöttében. Megvalósulhat körylmények eltitkolásával is, amikor az állam nem fed fel bizonyos tényeket, amelyek befolyásolhatnák az aktust kibocsátó állam szándékát, így mintegy az aktus meghozatalára sarkallja az államot.⁹³

c) Érvénytelenség az államot képviselő fél idegen állam részéről történő megvesztegetése miatt. Az érvénytelenségi ok természete miatt a szerződések-re vonatkozó szabályok alkalmasak az egyoldalú aktusok esetében előforduló vesztegetések jogi szabályozására.⁹⁴ Először is a korrupció fogalma igényel néhány szót. A diplomáciai gyakorlatban ugyanis bizonyos udvariassági gesztusok, ajándékok elfogadottak, tehát ahhoz, hogy megvesztegetésről beszélhessünk, ennél több kell.⁹⁵ Az államok gyakorlatából azonban hiányzik a megvesztegetés miatti érvénytelen aktusok esete, ami leginkább annak tudható be, hogy az államok nem fogják bevallani, hogy képviselőik útján ilyen módon befolyásolhatnák egy másik állam mozgásterét.⁹⁶

A szerződésekre irányadó szabályokban a megvesztegetés fogalma akként van meghatározva, mint egy állam közvetlen vagy közvetett cselekménye egy másik állammal szemben. Ezzel az általános definícióval tulajdonképpen a nemzetközi jogi kapcsolatok egyik kényes pontjára tapint a VCLT, konkrétan, hogy nem lehet pontosan körülírni azon tevékenységek körét, amelyek során egy állam vagy szervezet befolyásolhat egy másik államot egyoldalú aktus meghozatalában.⁹⁷

Az egyoldalú aktusok vonatkozásában a Nemzetközi Jogi Bizottság ugyanazt a korrupcióra vonatkozó tilalmat szeretné elérni, de egy a szerződésekre vonatkozó szabályozásnál általánosabb szabály megalkotásával, tehát az unilaterális aktusok esetében is érvénytelenségi ok maradna a vesztegetés esete.⁹⁸ A korrupció fogalmának nyitva hagyása két következményt von maga után: lefed minden megvesztegetési jellegű magatartást, ugyanakkor pont ebből adódóan – értelmező jellegű esetjog hiányában – tovább növeli a jogalkalmazás bizonytalanságát. A szer-

⁹¹ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 44-45. pont. Lásd még, J.-D. Sicault: *Du caractère obligatoire des engagements unilatéraux en droit international public*, *R.G.D.I.P.* Vol. 83 (1979) 667. o.

⁹² U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 45. pont.

⁹³ U.N. Doc. A/CN.4/500/Add.1., 136. pont.

⁹⁴ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 49. pont.

⁹⁵ UN Doc A/CN.4/SR.2603., 245. pont.

⁹⁶ U.N. Doc A/CN.4/569/Add.1., 48. pont.

⁹⁷ U.N. Doc A/55/10., 594. pont.

⁹⁸ U.N. Doc A/CN.4/569/Add.1., 49-50. pont.

zódések jogától eltérő a tervezet fogalomhasználata is: államot képviselő személy helyett arról beszél, aki az egyoldalú aktust megalkotja.

d) Érvénytelenség kényszer miatt. A szerződések joga a kényszerítés két fajtáját különbözteti meg: az államot képviselő személlyel szemben (51. cikk) alkalmazott, valamint közvetlenül az állammal szemben alkalmazott kényszerítés kategóriáját (52. cikk). Mindkét kategória természeténél fogva előfordulhat egyoldalú aktusok esetén is.⁹⁹

i. Az államot képviselő személlyel szemben alkalmazott kényszerítés esete. A kényszerítés fogalma igen széles körben merülhet fel az állam képviselőjében eljáró személlyel szemben. Ide tartozik az erőszak illetve az ezzel való fenyegetés minden formája, amely az állam nevében eljáró személy testi integritása, szabadsága, szakmai megbecsülése, tulajdona, a szociális helyzete vagy családja ellen irányul.¹⁰⁰ A kényszerítés és a megvesztegetés közös alapon nyugszik, az elhatárolásuk azonban a szerződések jogában már tisztázott. Ennek alapján kényszerítést bárki alkalmazhat az állam vagy az azt képviselő személlyel szemben, megvesztegetés esetében viszont kizárólag államok állhatnak egymással szemben. A kényszerítés, mint érvénytelenségi ok sok vitát generált a Nemzetközi Jogi Bizottságban, ugyanis sokan azon az állásponton vannak, hogy a kényszerítés hatására az államot képviselő fél tulajdonképpen nem is az állama akaratát képviseli, hanem a kényszerítő államét. Az állami szándék hiányában azonban nem is jön létre az egyoldalú aktus, ennél fogva nincs mit érvénytelenné nyilvánítani.¹⁰¹ Mások szerint viszont ez a *negotium nullum* esete, tehát létrejön az aktus, csak érvénytelen.¹⁰² Konszenzusos megoldásként arra jutottak, hogy létrejön az aktus, de érvénytelen azon az alapon, hogy az állam képviselőjében eljáró felet kényszerrel bírták rá annak meghozatalára, vagyis nem az állami szabad akarat jutott érvényre.¹⁰³

ii. Az állammal szemben alkalmazott erőszak vagy azzal való fenyegetés. A nemzetközi kapcsolatokban az erőszak alkalmazásának tilalmát számos alkalommal deklarálták a nemzetközi jog története folyamán. Általánosságban elmondható, hogy ha az egyoldalú aktus megsérti az ENSZ Alapokmányában foglalt elveket, különösképpen a 2. cikk 4. bekezdésében megfogalmazott erőszak tilalmát, mint *ius cogens*, az aktus *nulo ab initio*. Fontos kiemelni, hogy a gyakorlatban ide tartoznak a Biztonsági Tanács által, az Alapokmány VII. fejezetének felhatalmazása alapján hozott határozatai is.¹⁰⁴

e) Érvénytelenség az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabályaiba való ütközés miatt. Az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabálya olyan normát jelent, amelyet az államok nemzetközi közössége, mint egész, olyanként fogadott el és ismert el, mint amelytől nem lehet

⁹⁹ Uo. 53. pont.

¹⁰⁰ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 54. pont.

¹⁰¹ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 57. o.

¹⁰² U.N. Doc. A/55/10., 595. pont.

¹⁰³ Uo. 58. pont.

¹⁰⁴ U.N. Doc. A/55/10., 59-66. pont.

eltérni, és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályaival lehet megváltoztatni.¹⁰⁵ A feltétlen alkalmazást igénylő normák ugyanúgy korlátozzák az egyoldalú aktusok alkotásának szabadságát, ahogy minden más nemzetközi norma esetében.¹⁰⁶ Az ilyen *ius cogens* szabállyal ellentétes aktus *ab initio* érvénytelen, semmilyen joghatást nem válthat ki, és elképzelhető, hogy már a létrejöttkor erős ellenkezést vált ki más államok részéről.¹⁰⁷ A Nemzetközi Jogi Bizottság is ezt az álláspontot fogadja el, vagyis amennyiben egy egyoldalú aktus a létrehozatalakor ellentétes egy általános alkalmazást igénylő nemzetközi jogi normával, akkor érvénytelen.¹⁰⁸

2.7. Az egyoldalú aktusok megszűnésének, megszüntetésének, valamint alkalmazásuk felfüggesztésének kérdése. A szerződések jogában ismert megszűnési és alkalmazás felfüggesztési eseteket szükségképpen meg kell vizsgálni az egyoldalú aktusok esetében is, tekintettel arra, hogy azoknak is természetük-nél fogva lehet bizonyos időbeli rendeltetésük. Ennek okán tisztázni kell az időbeli hatállyal kapcsolatos olyan kéréseket, mint a visszavonás, az alkalmazás megszűnése, vagy az unilaterális aktus felfüggesztése.

Az egyoldalú aktusok időbeli hatályának kérdésében a gyakorlat a visszavonás és a megszűnés szót szinonimaként használja. A Nemzetközi Jogi Bizottság különbséget tesz - a két jogi kategória között - , mivel a megszűnés külső körülmények hatására is bekövetkezhet, míg a visszavonás értelemszerűen kizárólag az aktust létrehozó államtól származhat, ugyanígy az aktus időbeli hatályának ideiglenes vagy végleges (megszüntetés) felfüggesztése, és az új helyzetekhez alkalmazkodó módosítása is.¹⁰⁹

Az egyoldalú aktus nem más, mint az azt létrehozó állam joghatás kiváltását célzó akaratnyilatkozata, így annak módosítására is kizárólag ezen állam jogosult, viszont arra ügyelni kell, hogy a módosítás ne érintse az aktus lényegét, hiszen ellenkező esetben tulajdonképpen egy régít felülíró új aktus keletkezik. Az állam a meglévő aktust módosító akaratával kapcsolatosan megjegyezzük, hogy vannak olyan esetek, amikor az állam szándékában beállt változás ad alapot a módosításra, és van, amikor a szándéktól független körülmények idézik azt elő. Ugyanezen megállapítások vonatkoznak az egyoldalú aktusoknak a létrehozó állam akaratából való megszüntetésre.

2.8.1. Az állam akaratából fakadó módosítások. Az egyoldalú aktust létrehozó állam a saját szándéka szerint módosíthatja, vagy szűkítheti illetve felfüggesztheti annak hatályát, amennyiben ennek lehetőségéről az aktus születésekor egyértelműen rendelkezett.¹¹⁰ A legfőbb problémát az adja, hogy példának okáért egyoldalú aktusban adott ígéret egy másik állam oldalán elvárásokat keletkeztet az aktust létrehozó állammal szemben, mielőtt annak létéről a címzett állam

¹⁰⁵ VCLT 53. cikk.

¹⁰⁶ U.N. Doc. A/CN.4/500/Add.1., 140. pont.

¹⁰⁷ A/CN.4/569/Add.1., 69. pont.

¹⁰⁸ Uo. 71. pont; U.N. Doc. A/61/10., 8. pont.

¹⁰⁹ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 83. pont.

¹¹⁰ Uo. 95-96. pont.

értésül. A jóhiszeműség elvének jelentősége, valamint az államok közötti kapcsolatba vetett bizalom kérdőjeleződik meg, ha ilyen egyoldalú aktust az azt kibocsátó állam csak úgy visszavon, ezzel mentesítve magát az egyoldalúan vállalt kötelezettség alól. Emiatt, és a jogbiztonság érvényesülésének céljából, a Nemzetközi Jogi Bizottság azt a megoldást javasolja, hogy az egyoldalú aktusok megszüntetésének lehetséges körülményeire már az aktus létrehozatalakor utalni kell. Ennek megfelelően az aktusok jogszerű megszüntetésének két lehetséges okát ismeri el: ha az aktust meghatározott időbeli hatállyal hozták létre vagy felfüggesztő feltételt tartalmaz a szövege.¹¹¹

2.8.2. Az állami akarattól független körülmények által generált módosítások. A Nemzetközi Jogi Bizottság elemzése alapján a szerződések jogáról szóló bécsi egyezménynek a teljesítés utólagos lehetetlenülését szabályozó 61. cikke, valamint a körülmények alapvető megváltozásáról rendelkező 62. cikk azok természeté miatt az egyoldalú aktusok esetén *mutatis mutandis* alkalmazandó.

Az *ad impossibilia nemo tenetur* elvének megfelelően az egyoldalú aktus tárgyának vagy lényeges végrehajtási feltételeinek megszűnése üressé teszi magának az aktusnak a létét, ugyanúgy, mint az egyoldalú aktust övező olyan alapvető körülmények megváltozása, amelyek az abban vállalt kötelezettségek teljesítését lehetetlenné teszik. Egy, az egyoldalú aktussal ellentétben álló újonnan keletkezett feltétlen alkalmazást igénylő norma születése például egy eredetileg érvényes aktus végrehajtását lehetetlenné teszi azáltal, hogy érvénytelené teszi, annak ellenére, hogy ez azért nem a leggyakoribb megszüntési ok.¹¹²

Az egyoldalú aktusok jogszerű felfüggesztése ugyanolyan feltételek mellett képzelhető el, mint a megszüntetésük, módosítások: ennek lehetőségét és feltételeit már a létrehozatalakor is tisztázni kell, vagy meg kell határozni konkrét felfüggesztő körülményeket.¹¹³

2.9. Az egyoldalú aktusok értelmezése. Általános szabályként a jogi aktusok értelmezésekor a jogalkotói szándékba, vagy a jogalkotó által deklarált gondolatokba, a kimondott szóba, a gondolat materiális részébe kapaszkodunk. A nemzetközi jogi gyakorlat ez utóbbi mellett teszi le a voksát, de a jogalkotói szándékot sem hanyagolja el teljesen.¹¹⁴ Az értelmezés eszközeit tekintve pedig a Chile és Argentína közötti *Laguna del Desierto-ügy* ad támpontot, amely rámutat arra, hogy vannak olyan közös értelmezési szabályok, amelyek minden jogi normára alkalmazhatóak, legyen az szerződés egyoldalú aktus, választott bírói döntés vagy egy nemzetközi szervezet által kibocsátott dokumentum. Ezek az értelmezési eszközök a szavak általános és hétköznapi értelmén, valamint a szövegösszefüggésből levont következtetésen alapulnak.¹¹⁵

¹¹¹ U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 95-108.

¹¹² *Uo.* 110-118. pont; Lásd különösen, Guiding Principles applicable to unilateral declarations of States capable of creating legal obligations, with commentaries thereto, 2006. ILC 58th session. U.N. Doc. A/61/10. 9. pont.

¹¹³ *Uo.* 120-124. pont.

¹¹⁴ U.N. Doc. A/CN.4/519. 114. pont.

¹¹⁵ Arbitral Award of 21 October 1994. Dispute concerning the course of the Frontier between B.P. 62. and Mount Fitzroy (Argentina/Chile) *R.G.D.I.P.* 1996 vol. 2. 552. pont.

Ahogy már láthattuk, a szerződések jogának rendelkezései eddig sok esetben alkalmasak voltak az egyoldalú aktusok jogi helyzetének szabályozására, ezért érdemes megvizsgálni a VCLT rendelkezéseit az értelmezés kérdésében is. A szerződések esetében a kinyilvánított akaratot vizsgálják a szöveg értelmének tisztázásához, továbbá a szöveg célját és tárgyát, bármilyen szóba jöhető gyakorlatot, esetleg az államok közötti kapcsolatban releváns nemzetközi jogi szabályokat, valamint a szerződés létrehozatalának és megkötésének körülményeit is számba veszik, mint az értelmezés segédeszközeit.¹¹⁶

Az értelmezési eszközök természetét tekintve semmi akadálya nincs annak, hogy a szerződések értelmezésénél megszokott eszközöket az egyoldalú aktusok vonatkozásában, annak speciális jellemzőihez adaptálva, is alkalmazzuk. A VCLT 31. cikkében foglalt jóhiszemű értelmezés a kiindulópont az egyoldalú aktusok esetében is, ahogyan azt a Nemzetközi Bíróság a francia nukleáris kísérletek ügyében 1974-ben deklarált.¹¹⁷ Eszerint a *bona fides* elve és a szavak értelmének keresése az értelmezés legfőbb eszköze.¹¹⁸

Az értelmezés célja mindig a jogalkotói szándék feltárása, vagyis hogy az adott aktusnak mi a célja a világban, ez azonban az egyoldalú aktusok esetében különösen nehéz feladat, hiszen nem formai követelmény az írásbeliség, egy elhangzott nyilatkozat esetén utólag nehéz bizonyítani annak pontos tartalmát. Formai tekintetben azonban a Nemzetközi Bíróság sem tesz különbséget a jogi aktusok értelmezésében, hiszen nem ragaszkodik pusztán az írásbeli szöveg értelmezéshez, hanem az értelmezési eszközök harmonikus alkalmazására törekszik.¹¹⁹

A jogbiztonság is azt követeli meg, hogy a szövegben megtestesült akarat kerüljön felszínre, függetlenül attól, hogy az szóbeli vagy írásbeli formát ölt, főleg olyan esetben, amikor az állam egyoldalú aktussal kötelezettséget vállal magára, hiszen ezzel a saját mozgásszabadságát, szuverenitását korlátozza.¹²⁰ Joglemondás esetén ezért például a lehető leghigorúbban kell értelmezni a szöveget, valamint olyan esetekben, amikor kétséges az egyoldalú aktus tartalma, azt úgy kell vélelmezni, hogy nem tartalmaz joglemondást.¹²¹ Összegezve elmondható, hogy a kötelezettségvállalás mindig szigorúan értelmezendő, így nincs ez másképpen az egyoldalú aktusok esetében sem. Kétség esetén mindig a szövegből kell kiindulni.¹²²

3. A szerződések joga alá tartozó formailag egyoldalú aktusok

Az 1815-ös Bécsi Kongresszusig a nemzetközi szerződések ritkák voltak, a nemzetközi szokásjogot pedig leginkább az államok egyoldalú aktusai vitték előbbre.

¹¹⁶ VCLT 31-32. cikk.

¹¹⁷ *Nuclear Tests cases*, 46. pont.

¹¹⁸ U.N. Doc. A/CN.4/519., 134. pont.

¹¹⁹ *Anglo-Iranian Oil Co. (United Kingdom v. Iran)* [1952] I.C.J. Rep. 93. 104. o.

¹²⁰ *Nuclear Tests cases*, 44. pont.

¹²¹ U.N. Doc. A/CN.4/519., 128. pont.

¹²² U.N. Doc. A/CN.4/569/Add.1., 160. pont; U.N. Doc. A/61/10., 7. pont.

A legtöbb egyoldalú aktus a szerződések jogának hatálya alá esik, mint egy másik jogi aktusra adott válasz, vagy elfogadó-nyilatkozat, mások kívül esnek azon, és speciális – a szerződésekhez csak hasonló – szabályok alá esnek.¹²³

A szerződések és az egyoldalú aktusok jogának elhatárolása nem mindig egyszerű feladat, hiszen sokszor előfordul, hogy az egyoldalú aktusok szerződésszerű kapcsolatot alkotnak, így azokra szintén a szerződésekre vonatkozó jogi szabályozást kell alkalmazni. A szerződések azonban nem szerződő államok egyoldalú aktsaiból épülnek fel, hanem a nemzetközi jogban való joghatás kiváltását célzó egybehangzó akaratnyilatkozatukból.¹²⁴ Emiatt a *pacta sunt servanda* és a *promissorium implendorum obligation* között nem tehető egyenlőségjel, az előbbi a szerződések kötelező erejének dogmatikai alapja, míg a másik az egyoldalú aktusoké.

A következőkben néhány problematikus pont kerül előtérbe, legfőképpen azon egyoldalú aktusok, amelyek nem tartoznak a szigorú értelemben vett egyoldalú aktusokhoz, amiatt, hogy szerződésszerű kapcsolat részei, így a szerződések jogának hatálya alá esnek. Ezek a Nemzetközi Jogi Bizottság véleménye szerint többek között a) a szerződések létrejöttéhez kapcsolódó aktusok; b) a szerződéses felhatalmazáson alapuló aktusok; c) az olyan belső jogi aktusok, amelyeknek nemzetközi síkon nincs joghatásuk; d) az olyan szerződéses viszonyban lévő aktusok, mint egy aktus elfogadása; (e) a Nemzetközi Bíróság Statútumának 36. cikke szerinti, a Bíróság joghatóságát elismerő nyilatkozat; (f) olyan aktusok, amelyek nemzetközi bírói fórumok előtti eljárásban fejtenek ki a felek, valamint olyan aktusok, amelyek a másik fél részéről estoppel alkalmazását teszi lehetővé.

3.1. A szerződések létrejöttéhez kapcsolódó aktusok. A nemzetközi szerződések esetén az aláírás, a ratifikáció, a letétbe helyezés, a felfüggesztés, a megszüntetés, a csatlakozás, vagy a fenntartás mind formailag egyoldalú aktus, amely természeténél fogva szervesen kapcsolódik egy másik aktushoz, nevezetesen a szerződéshez, amellyel kapcsolatosan létrejöttek, emiatt rájuk is a szerződések joga az irányadó.¹²⁵

A szerződések aláírása olyan formálisan egyoldalú aktus, amelynek során az aláíró állam elfogadja annak a szerződésnek a szövegét, amelynek létrehozásában közreműködött. Ennek jogi hatása abban áll, hogy az aláíró állam elismeri az abban foglalt kötelezettségeket, amelyet általában ratifikáció követ, amellyel az állam megerősíti a szerződés vele szembeni kötelező erejét.¹²⁶ Ez nem *per se* jogi aktus, nem keletkeztet jogi kötelezettséget, hanem annak a jogi procedúrának a része, amely viszont igen. Ugyanez a helyzet a csatlakozással, valamint a nemzetközi szerződéshez fűzött fenntartás esetében. Ezek az aktusok formailag egyoldalúak, azonban olyan szorosan kötődnek egy megelőző jogi normához, hogy annak jogi sorsa osztja az övékét is, így ezek is a szerződések joga alá esnek. Emiatt az összes szerződés keletkezésének folyamatához tartozó egyoldalú aktus is az 1969-es

¹²³ U.N. Doc. A/CN.4/486., 60. pont.

¹²⁴ Degan: *Developments in International Law: Sources of International Law* 278. o.

¹²⁵ U.N. Doc. A/CN.4/486., 97. pont; Degan: *Developments in International Law: Sources of International Law* 279. o.

¹²⁶ U.N. Doc. A/CN.4/486., 98.pont.

bécsi egyezmény hatálya alá esik.¹²⁷ Ugyanezen megállapításokat tette az állandó Nemzetközi Bíróság is, amikor a *marokkói foszfát ügyében* megállapította ezen aktusok egyoldalú jellegét, ugyanakkor a *norvég kölcsönök ügyében* a rendszertani helyüket is meghatározta, amikor kimondta, hogy a szerződések jogának hatálya alá esnek.¹²⁸

3.2. Szerződéses felhatalmazáson alapuló egyoldalú aktusok. Az egyoldalú aktusok ezen kategóriája olyan szerződések rendelkezésein alapulnak, amelyek bizonyos jogosultságokkal ruházzák fel az államokat, amennyiben azok élnek ezzel a lehetőséggel. Ilyen például az 1982-es Tengeri Jogi Egyezmény rendelkezésein alapuló kizárólagos gazdasági övezet létesítése. Az Egyezmény megszabja, hogy milyen távolságon belül van lehetősége parti államnak ilyen övezetet létesíteni, az pedig az egyezményben részes parti államon áll, hogy ezen kereteken belül milyen mértékben deklarál magának kizárólagos gazdasági övezetet. Ugyanez a helyzet a többi tengeri jogi kategóriával. Az ilyen aktusok formailag egyoldalúak, viszont amiatt, hogy nem önállóak, hanem kizárólag az Egyezményben részes államok, az egyezményben meghatározottak szerint élhetnek vele, emiatt az egyoldalú aktus és az Egyezmény olyan kapcsolatrendszer alkot, amely a szerződések joga alá tartozik. Az *angol-norvég halászati ügyben* is arra mutatott rá a Nemzetközi Bíróság, hogy a parti államok közötti tengeri jogi kategóriák közötti határvonás szükségképpen egyoldalú aktus, mivel csak a meghatározott parti állam jogosult azt megtenni, az aktus érvényessége viszont a nemzetközi jogtól, nevezetesen a Tengeri Jogi egyezmény rendelkezéseitől függ.¹²⁹

Összegzésként elmondható, hogy a nemzetközi szerződéses felhatalmazáson alapuló egyoldalú aktusok formailag ugyan egyoldalúak, de joghatásuk, és egyáltalán a létezésük jogalapja egy korábbi aktus függvénye. Az ilyen egyoldalú aktus tulajdonképpen nem keletkeztet kötelezettséget harmadik állammal szemben, hiszen pusztán deklaratív jellegű, a kötelezettséget – a tengeri jog esetébe a nyílt tengerhez fűződő jogosítványok korlátozását az alapvonalától számított maximum 200 tengeri mérföldes zónában – már az elsődleges aktus – itt a Tengeri Jogi egyezmény – megtette, az egyoldalú aktus tulajdonképpen csak hatályba lépteti.¹³⁰

3.3. A Statútum 36. cikke alapján a Nemzetközi Bíróság kötelező joghatóságának elfogadását deklaráló egyoldalú aktusok. Az angol-iráni olajügyben a Nemzetközi Bíróság kimondta, hogy azok a formailag egyoldalú aktusok, amelyek a Statútumának 36. cikke alapján fogadják el a joghatóságát, a szerződések jogának hatálya alá tartoznak. Az ilyen egyoldalú aktusok nem megállapodási folyamatot lezáró szerződések, hanem egy egyoldalú elhatározás eredményei.¹³¹ Ezeket az aktusokat egyébként ugyanúgy beiktatják és letétbe helyezik az ENSZ Főtitkáránál, mint a szerződéseket.

¹²⁷ Uo. 97. pont.

¹²⁸ *Phosphates in Morocco (Preliminary Objections)(Kingdom of Italy v. French Republic)* [1938] P.C.I.J., [Ser. A/B] No. 74.at 23., *Case of Certain Norwegian Loans (France v. Norway)* (1957) I.C.J. Reports 9. 23-24. pont.; Lásd még, U.N. Doc. A/CN.4/486., 117. pont.

¹²⁹ Lásd *Fisheries case, (United Kingdom v. Norway)* (1951) I.C.J. Rep. 116. 132. o.

¹³⁰ U.N. Doc. A/CN.4/486. 106-109. pont.

¹³¹ A/CN.4/486., 115-116. pont ; A/CN.4/569/Add.1., 130. pont.

Formailag egyoldalú aktusok, de joghatást csak akkor váltanak ki, ha egy megerősítő aktus követi őket, így tulajdonképpen szerződéses viszonyt alkotnak. A Nemzetközi Bíróság számos alkalommal foglalkozott ezeknek a nyilatkozatoknak a jogi helyzetével. Armand-Ugón bírő például a *Barcelona Traction-ügyben* adott különvéleményében kifejtette, hogy a joghatóságot elfogadó nyilatkozatnak ugyanolyan jogi kötőereje és jogi jellege van, mint a szerződésnek.¹³² A *Nicaragua-ügy* kapcsán a bírói testület megállapította, hogy annak ellenére, hogy ezek a nyilatkozatok fakultatív jellegűek, bilaterális kapcsolatot létesítenek azokkal az államokkal, amelyek ilyen módon szintén elfogadták a Nemzetközi Bíróság joghatóságát, tehát az egyoldalú jelleg nem jelenti azt, hogy az állam önkényesen, mindenkitől függetlenül módosíthatja a nyilatkozatának tartalmát.¹³³ Ahogyan azt a *Barcelona Traction-ügyben* megállapították, a joghatóságot elfogadó nyilatkozat jogilag a szerződésekkel egyenértékű, ezért az állam részéről az egyoldalú módosítás nem lehetséges.¹³⁴

3.4. A nemzetközi bírói fórumok előtti eljárások folyamán előforduló egyoldalú aktusok. Az állam képviseletében a különböző nemzetközi bírói fórumok előtt eljáró személy által alkotott egyoldalú aktusok esetében általános szabály, hogy akkor is kötik az államot, ha maga a nyilatkozat *ultra vires* aktus.¹³⁵ A probléma ezekkel az aktusokkal az autonómia megléte, pontosabban annak hiánya, mivel ezek az aktusok mindig a kereseti kérelemhez, illetve a másik fél nyilatkozataihoz kapcsolódnak, ezért nem lehet szigorú értelemben véve egyoldalú aktusnak minősíteni őket.

A harmadik személy javára szolgáló kikötés esete szintén problematikus. A stipuláció belső jogi aktus, amelynek során a felek megegyeznek, hogy ígéret kedvezményezettje egy harmadik fél lesz. Maga az aktus eredetileg kontraktuális, formailag egyoldalú, de a harmadik, kedvezményezett fél beleegyező nyilatkozata szükséges ahhoz, hogy az ügylet érvényes legyen, hogy módosítható legyen, vagy, hogy vissza lehessen vonni. A szerződéses kapcsolatból eredő egyoldalú aktus, és a szigorú értelemben vett egyoldalú aktus között az a különbség, hogy míg az előbbi esetben az érvényesség előfeltétele egy másik állam részéről érkező elfogadó nyilatkozat, addig az utóbbinál az autonómia megvan, az aktus *per se* érvényes, függetlenül más államok nyilatkozataitól.¹³⁶

4. A szokásjog és az egyoldalú aktusok

Néhány gondolat erejéig érdemes megvizsgálni az egyoldalú aktusok szerepét a szokásjog alakulásában. Mint ismeretes, a nemzetközi szokásjog kialakulásához két elem együttállása szükséges: az államok gyakorlatában precedensként ismétlő-

¹³² *Barcelona Traction, Light and Power Company Limited, Preliminary Objections, (Belgium v. Spain)* (1964) I.C.J. Rep. 6. 135. pont.[Barcelona Traction case]

¹³³ *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)* Jurisdiction and Admissibility, (1984) I.C.J. Rep. 392. 60. pont.

¹³⁴ *Barcelona Traction case* at 135. pont.

¹³⁵ U.N. Doc. A/CN.4/486., 125. pont.

¹³⁶ U.N. Doc. A/CN.4/486., 124. pont.

dő aktus (materiális elem, vagy *consuetudo*) és ezen aktussal kapcsolatosan az államok részéről a jogkövetés tudata (pszichológiai elem, *opinio juris sive necessitates*).

A különböző doktrinális álláspontoktól eltekintve, az egyoldalú aktusok három lényeges elemeként tekinthetünk az alábbiakra: egy állam akaratnyilatkozata; a nyilatkozat autonóm és független volta; amely idegen államra kötelezettséget nem telepít; valamint az államnak való betudhatóság feltétele.

Az egyoldalú aktusok szokásjogfejlesztő szerepét nem szokás vitatni, elég, ha csak a tengeri jog fejlődését tekintjük át, de ugyanígy vizsgálhatnánk bármely jogterületet, hiszen a szokásjog kialakulásának csírája sok esetben egy egyoldalú aktus, amelyet aztán precedensként követni kezdenek.¹³⁷ Így pedig maguk az államok azok, akik a szokásjogot alakítják oly módon,¹³⁸ hogy először eltérnek az általános gyakorlattól, például a Truman Proklamáció nyomán, amely kétség kívül a kontinentális talapzat, valamint a tengerfenék biológiai és ásványi kincseinek jogi helyzetének szabályozásában mérföldkőnek minősül. Ennek nyomán 1950-ben már a Latin-Amerikai államok éltek is a szuverenitás kiterjesztésének ezen új keletű gyakorlatával, végül pedig az Északi-tengeri kontinentális talapzat ügyében deklarálta a Nemzetközi Bíróság a Proklamáció elveinek létjogosultságát.¹³⁹

Természetesen vitatható, hogy egy állam általi reform-gondolatok elegendőek-e ahhoz, hogy azt ne a hatályos szokásjog – vagy írott jog – megsértésének tekintsük, ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a nagy hatalmaknak kimondatlanul is nagyobb befolyása van a szokások alakulásában, hiszen az ő megtorlásuktól mentes cselekményei felbátorítják a kisebb államokat.¹⁴⁰

Ennek fényében látható, hogy az egyetlen államok részéről érkező elismerés – legyen az kifejezett vagy hallgatóságos – és a tiltakozás vagy elutasítás szerepe jelentős a nemzetközi szokásjog formálódásában. Érdemes kiemelni azt a tényt, hogy a szokásjog, a nemzetközi jog alanyainak egyoldalú aktusaiban gyökerezik.¹⁴¹ Rousseau ennek kiegészítéseként megemlített számos szerződést, amelyek a szokásjog kiinduló elemei lehetnek.¹⁴² Ezeknek a jelentősége bizonyítékértékű: a szubjektív elem létéről ad megfogható képet. Gyakran a szokásjoghoz kapcsolódó aktusok is kiesnek a szigorú értelemben vett egyoldalú aktusok köréből, leggyakrabban az autonómia hiánya miatt. Hiszen akkor less egy általános szabálytól eltérő aktusból egy új gyakorlat, ha azt hallgatóságosan, vagy kifejezetten az államok többsége elfogadja.¹⁴³

¹³⁷ Degan: *Developments in International Law: Sources of International Law* 253. o.

¹³⁸ U.N. Doc. A/CN.4/486., 102. pont.

¹³⁹ *North Sea Continental Shelf case*, 63. pont.

¹⁴⁰ Franckx, Erik: *The New USSR Legislation on Pollution Prevention in the Exclusive Economic Zone. International Journal of Estuarine and Coastal Law*. 1986., 158. o.

¹⁴¹ U.N. Doc. A/CN.4/486., 102. pont.

¹⁴² Rousseau: i. m. 334-337. o.

¹⁴³ U.N. Doc. A/CN.4/486., 104. pont.

5. Egyoldalú aktusok az államok közötti gyakorlatban: a tengerjog példája, mint az erga omnes szabályozás hiányából fakadó veszélyek demonstrációja

A nemzetközi jognak van egy területe, amelynek a hatályos szabályai gyakorlatilag az egyoldalú aktusok vívmánya: ez nem más, mint a tengerjog.¹⁴⁴ A Grotius óta élő szabályt, a *mare liberum* - elvet folyamatosan az állami érdekek mentén csorbították olyan szokásjogi szabályokkal, amelyek egy-egy jelentősebb szerepet betöltő állam egyoldalú aktusára épült. Így alakult ki többek között az a szemlélet, amely alapján a parti tengert államterületként tartjuk számon,¹⁴⁵ továbbá a csatlakozó övezet koncepciója is a brit Hovering Act nyomán,¹⁴⁶ de az egyenes alapvonal jogi lehetőségét is egy egyoldalú állami aktusnak köszönheti a nemzetközi jogközösség,¹⁴⁷ Az 1958-as tengeri jogi egyezmény már tulajdonképpen ezeket, mint fennálló szokásjogot kodifikálta. Az állami érdekek azonban továbbra is erősen befolyásolták a szabályok alakulását, és az 1982-es tengeri jogi egyezmény (*United Nations Convention on the Law of the Sea, a továbbiakban: UNCLOS*) már egy újabb egyoldalú aktusból indult tengeri jogi kategóriát rögzített, a kizárólagos gazdasági övezetet,¹⁴⁸ valamint a jéggel borított területekre a külön hajózási szabályozás bevezetését tette lehetővé 234. cikk, amely a kanadai szennyezés megelőzés céljából alkotott aktus nemzetközi síkon való legalizálását jelentette.¹⁴⁹ Ez utóbbi nyomvonalon haladva napjaink egyik legaktuálisabb kérdéséhez érkezünk: az egyoldalú aktusok szerepéhez a környezetvédelem területén, elsősorban az Arktisz vonatkozásában, ahol a speciális környezeti feltételek megkövetelik azt a speciális jogi szabályozást, ami nemzetközi síkon hiányzik, de a parti államok szintjén létezik.¹⁵⁰ Az idegen államokat ugyanis olyan szabályok betartására kényszerítenek, amelyeket a szabályok által érintett tengeri jogi kategóriákban már nem tehetnének a

¹⁴⁴ Bernhardt, Rudolf: *Custom and Treaty in the Law of the Sea*, Recueil des Cours.Vol. 205. (1987), 255. o.

¹⁴⁵ O'Connell, D. P.: *The International Law of the Sea*, Vol. 1. Clarendon Press Oxford, 1982, 84. o.

¹⁴⁶ Yturriaga de, José Antonio: *The international regime of fisheries: from UNCLOS 1982 to the Present*, Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands, 1997, 1. o.

¹⁴⁷ *Fisheries case*: i. m. 132. o.

¹⁴⁸ O'Connell: i. m. 32. o. ; Bernhardt: i. m. 294. o. Oda, Shigeru: Exclusive Economic Zone, Encyclopedia of Public International Law, Max Plank Institute, Vol. 11, Law of the Sea, Air and Space, North-Holland, 103-104. o.

¹⁴⁹ Arctic Waters Pollution Prevention Act 1970.[AWPPA] <<http://laws.justice.gc.ca/PDF/Statute/A/A-12.pdf> > (18.12.2009.)

¹⁵⁰ A kanadai AWPPA (1970), az orosz The Presidium of the USSR Supreme Soviet, 28 February 1984, On the Economic Zone; Decree of the Presidium of the USSR Supreme Soviet, 12 November 1984, On the Manner of Implementation of Articles 19 and 21 of the Edict of the Presidium of the USSR Supreme Soviet, 28 February 1984 On the Economic Zone; Decree of the Council of Ministers of the USSR, 30 January 1985, On the Confirmation of the Statute on the Safeguarding of the Economic Zone of the USSR; Decree of the Council of Ministers of the USSR . 15 July 1985. On the Confirmation of the Statute on the Protection and Preservation of the Marine Environment in the Economic Zone of the USSR; az USA által 1990-ben hozott Oil Pollution Act (OPA) és az alaszka területekre vonatkozó Alaska Oil and Hazardous Substances Pollution Control Act és a Water, Air, Energy and Environmental Conservation Act; a Norvég Maritime Safety Act (2007), valamint a dán Sea Safety Act (2002), a Marine Environment Act (1993) valamint az Act Number 749 (1988).

nyílt tengerek szabadságának fényében.¹⁵¹ A nemzetközi közvélemény tulajdonképpen nem reagált hathatós negatív visszhanggal ezekre az egyoldalú állami aktusokra, sőt, tulajdonképpen azzal, hogy a kanadai szennyezés megelőzésre alkotott 1970-es állami aktust az UNCLOS 234. cikke legitimálta, teret engedett a további, ilyen jellegű egyoldalú aktus megalkotásának és kikényszerítésének, kikényszerítettségének, amelyet a parti államok láthatóan ki is használtak. Mindemellett tovább legitimálja a szabályozással véghezvitt szuverenitás-kiterjesztést az a tény, hogy az Arktisz esetében szoros értelemben tulajdonképpen nyolc állam gyakorlata jöhet szóba, mint szokásjog-alakító aktor,¹⁵² így az egymásra épülő gyakorlatuk az egyoldalú aktusokkal való szabályozás tekintetében akár szokásjogként is értelmezhető. Kérdés azonban, hogy hol áll meg az egyoldalú aktusokkal igazolt szuverenitás kiterjesztése, úgy, hogy ráadásul eddig nem született olyan egységes nemzetközi jogi szabályozás, ami az unilaterális állami aktusok nemzetközi jogi helyzetét egyáltalán *erga omnes* tisztázná. A tengerjog csak egy általam kiemelt része a potenciális problémaforrásoknak, ugyanakkor a nemzetközi jog bármely területét érintheti ugyanilyen módon az, ha *erga omnes* szabályozás nélkül hagyjuk az egyoldalú aktusok kérdéskörét, teret engedve ezzel akár az erősebb hatalmak érdekeinek korlát nélküli érvényesülési lehetőségének. Hol van ugyanis a határ, amely megakadályozza, hogy egyoldalú aktussal a fennálló szabályokat – ahogy a nyílt tengerek szabadságával szemben áll az egyoldalú állami szabályozás – olyan aktusokkal írjanak egyoldalúan felül, amelyeknek még a nemzetközi jogforrási jellege is vitatott?

6. Konklúzió

A modern idők technikai változásai, valamint a nemzetközi kapcsolatok dinamizmusának változást generál a fennálló jogban is. Ez nem azt jelenti, hogy el kell söpörni a régi szabályokat, és helyet adni az újaknak, hanem a meglévő szabályok mellett teret kell engedni az államok közötti megállapodásoknak, valamint az egyoldalú aktusoknak is, és amennyiben nincs megegyezés, akkor el kell fogadni az egyoldalú aktusok nemzetközi közéletben való megjelenését.¹⁵³ Azonban annak érdekében, hogy a jogbiztonság, valamint az államok közötti kapcsolatokba vetett bizalom elve hatékonyan érvényesülhessen, mindenképpen *erga omnes* jelleggel kell tisztázni az egyoldalú aktusok nemzetközi jogban elfoglalt helyét, ellenkező esetben számos államok közötti konfliktus forrása lehet a különbözőképpen megítélt aktusok tömege. Mindehhez az eszköz - a ILC egyezménytervezete – évek óta az államok rendelkezésére áll, csak élni kellene vele. Az ILC munkája tulajdonképpen befejeződött, a fennálló szokásjog, az államok gyakorlata, a nemzetközi bírói fórumok döntései, továbbá a jogirodalmi álláspontok széleskörű összegzéseként kidolgoztak egy szöveget, amely megteremtí az egyoldalú jogi aktusok eddig hiányzó nemzetközi jogi kereteit. Az egyezmény szövege tehát megvan, kizárólag az államok aláírására vár, újdonságot gyakorlatilag nem tartalmaz, hiszen tulajdonképpen egy kodifikáció.

¹⁵¹ Lásd különösen UNCLOS 87. és 89 cikk, továbbá UNCLOS II. és III. rész

¹⁵² Franck: i. m. 158. o.

¹⁵³ O'Connell: i. m. 31. o.

ós munka eredménye. Amennyiben egyezményként elfogadnák a meglévő szövegtervezetet, jelentősen javulhatna a jogbiztonság is, hiszen minden tekintetben nemzetközi jogforrásra – szerződésre – lehetne támaszkodni egyes egyoldalú aktusok elemzésekor.

memória

A jogi helyzetek* SZÁSZY-SCHWARZ GUSZTÁV**

Áttekintés

minden konkrét jogtételben két fél van érdekelve: az egyik, kinek *javára*, a másik, kinek *terhére* a jogtétel szól. Minden jogtétel nyomán tehát a két érdekelt fél részén kétféle *helyzet* áll elő, melyek egymással ellentétesek: amennyire *javára* szól *A*-nak az egyik (aktív helyzet), annyira *terhére* szól *B*-nek a másik (passzív helyzet). A viszonyt, mely ez összefüggő két helyzetnél fogva *A* és *B* között fennáll: *jogviszonynak* mondjuk; a kétféle (aktív és passzív) helyzet a jogviszonynak csak egyik-másik *oldala*. A jogi helyzetek a jogtételek tartalma szerint különbözők. Még pedig:

[A] Annak a félnek részén, akinek *javára* szól a jogtétel (nevezzük *A*-nak), a következő (aktív) helyzetek állhatnak elő:

1. *A tárgyi védettség helyzete*: A jogszabály *A* érdekében valamit parancsol vagy tilt olyképen, hogy a parancs, vagy tilalom megszegésének jogi következménye az *A* akaratától független. Példák: A jog megparancsolja a szülőknek, hogy gyermeküket a himlő ellen beoltsák; e parancs megszegése esetében a szülő büntetésnek teszi ki magát és a következmény beáll, tekintet nélkül arra, hogy a gyermek képviselője ezt kívánja-e vagy sem. Hasonlóan: az állatkínzási tilalmak által az állatok bizonyos irányban védve vannak és e tilalmak megszegésének hatásai (pénzbírságok stb.) beállanak anélkül, hogy azt a kínzott állat valamely képviselője követelné. Puszta tárgyi védettség helyzete forog fenn minden *lex imperfecta* esetében is: a parancs fennáll anélkül, hogy megszegése esetén a védett félnek a parancsszegés következményére valami befolyása lenne. Ilyen pl. a tiszta *obligatio naturalis* (azaz: sem kereset, sem kifogás által nem védett kötelelem) alapján „jogosított” fél helyzete a naturaliter kötelezettekkel szemben.

* Szászy-Schwarz Gusztáv: *Parerga. Vegyes jogi dolgozatok*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1912, 389–412. old.

** Szászy-Schwarz Gusztáv (1858–1920) a magyar romanisztika és civilisztika kiemelkedő alakja, a „magyar Ihering”. 1884-től ügyvédként dolgozott, 1885-ben a budapesti tudományegyetemen a római jog magántanára, majd 1892-ben rendkívüli tanára, végül 1894-ben rendes tanára lett. 1900–1902 között a kereskedelmi és váltójog előadója volt. 1911-ben tudományos munkássága elismeréseként nemesi rangot kapott, ekkortól használta a Schwarz helyett a Szászy-Schwarz nevet. 1918-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta.